

PRAWO ADMINISTRACJA KULTURA

INTERDYSCYPLINARNE PERSPEKTYWY

REDAKCJA NAUKOWA

MAŁGORZATA BUDNIK-MINIERSKA
DAWID KOBYLAŃSKI

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

PRAWO, ADMINISTRACJA, KULTURA
-
INTERDYSCYPLINARNE PERSPEKTYWY

Redakcja naukowa

Małgorzata Budnik-Minierska
Dawid Kobylański

PRAWO ADMINISTRACJA KULTURA

INTERDYSCYPLINARNE PERSPEKTYWY

REDAKCJA NAUKOWA

MAŁGORZATA BUDNIK-MINIERSKA

DAWID KOBYLAŃSKI

ARCHAEOGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

PRZEWODNICZĄCA KOMITETU REDAKCYNEGO:

DR MAŁGORZATA BUDNIK-MINIERSKA

WICEPRZEWODNICZĄCY KOMITETU REDAKCYJNEGO:

MGR DAWID KOBYLAŃSKI

RECENZJA NAUKOWA:

DR RYSZARD MOCHOCKI

DR KAMIL WIŚNIEWSKI

KOREKTA REDAKTORSKA, SKŁAD I PROJEKT OKŁADKI

KAROL ŁUKOMIAK

© copyright by author & ArchaeGraph

ISBN: 978-83-68410-37-2

**Wersja elektroniczna dostępna
na stronie internetowej wydawcy:**

www.archaeograph.pl

ARCHAEGRAPH
Wydawnictwo Naukowe

ŁÓDŹ 2025

SPIS TREŚCI

PRZEDMOWA	7
------------------	----------

ODMOWA PRZYJĘCIA MANDATU KARNEGO - PRZYWILEJ CZY PUŁAPKA?	9
--	----------

MARTYNA GRUDNIEWSKA

CHARAKTERYSTYKA BOHATERÓW W POWIEŚCI NUTRIA I NERWUS MAŁGORZATY MUSIEROWICZ	21
--	-----------

KLAUDIA MAZURCZAK

PROCES CYFRYZACJI URZĘDÓW GMIN NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO	35
---	-----------

KAROLINA STAŃCZAK

STOSUNKI PRAWNE MIĘDZY RZECZPOSPOLITĄ POLSKĄ A STOLICĄ APOSTOLSKĄ W TOKU POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO ORAZ ODPOWIEDZIALNOŚĆ OSOBY DUCHOWNEJ	47
--	-----------

KAROLINA STAŃCZAK

PRZEDMOWA

Niniejszym przedstawiamy Państwu monografię naukową zatytułowaną *Prawo, administracja, kultura – interdyscyplinarne perspektywy*, w której znajdują Państwo cztery autorskie rozdziały młodych adeptów nauki.

W pierwszym rozdziale monografii autorstwa Martyny Grudniewskiej w artykule pt. *Odmowa przyjęcia mandatu karnego - przywilej czy pułapka?* poddano analizie prawo do odmowy przyjęcia mandatu karnego. Poruszona została także problematyka, czy jest to dla ukaranego korzystne rozwiązanie.

Celem drugiego rozdziału autorstwa Klaudii Mazurczak pt. *Charakterystyka bohaterów w powieści nutria i nerwus Małgorzaty Musierowicz* jest szczegółowa charakterystyka bohaterów powieści *Nutria i Nerwus* Małgorzaty Musierowicz, ze szczególnym uwzględnieniem ich cech osobowości, zachowań oraz relacji rodzinnych. Autorka starała się pokazać, jak codzienne sytuacje i zwyczajne decyzje mogą ujawniać głębokie emocje i przemiany wewnętrzne, często niewidoczne na pierwszy rzut oka. Kolejnym celem było udowodnienie, że literatura młodzieżowa, choć często niedoceniana, potrafi poruszać ważne psychologiczne i społeczne tematy bliskie młodym odbiorcom.

Ostatnią część monografii zamykają dwa rozdziały autorstwa Karoliny Stańczak. W pierwszym rozdziale pt. *Proces Cyfryzacji Urzędów Gmin Na Przykładzie Województwa Świętokrzyskiego* podkreślono, że cyfryzacja polskich urzędów gmin jest procesem ciągłym, który to stawia na coraz bardziej zaawansowane technologie. Natomiast drugi rozdział pt. *Stosunki prawne między Rzeczpospolitą Polską a stolicą apostolską w toku postępowania administracyjnego oraz odpowiedzialność osoby duchownej* analizuje stosunki prawne między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską w kontekście postępowania administracyjnego, opierając się przy tym na zasadach współdziałania wskazanych w Konkordacie z 1993 r. Dodatkowo, artykuł omawia kwestię nadrzędności Konkordatu nad ustawami krajowymi,

co wymaga zarówno harmonizacji norm prawnych w razie sprzeczności jak też zakazuje działań sprzecznych z gwarancjami umowy.

W imieniu Komitetu Redakcyjnego niniejszej monografii pragniemy podziękować wszystkim osobom zaangażowanym w proces jego wydania, w tym m.in. Wydawnictwu, recenzentom oraz autorom.

Redakcja naukowa:

Dr Małgorzata Budnik-Minierska

Mgr Dawid Kobylański

ODMOWA PRZYJĘCIA MANDATU KARNEGO - PRZYWILEJ CZY PUŁAPKA?

Streszczenie: w artykule poddane zostało analizie prawo do odmowy przyjęcia mandatu karnego. Poruszona zostaje problematyka, czy jest to korzystne rozwiązanie dla ukaranego. W tym celu przywołane zostały różnego rodzaju artykuły i ustawy, a także orzeczenia sądów, w sprawach dotyczących odmowy uiszczenia grzywny.

Słowa kluczowe: mandat karny, prawo, grzywna, Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, postępowanie sądowe

WSTĘP

Mandat karny stanowi jeden z podstawowych i najczęściej stosowanych środków reakcji na wykroczenia w polskim porządku prawnym. Ze względu na swoją uproszczoną formę oraz szybkość postępowania jest chętnie wykorzystywany przez organy ścigania. Należy jednak podkreślić, że zgodnie z art. 97 § 2 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (dalej: k.p.s.w) osoba ukarana ma prawo go odmówić. Uprawnienie to często budzi wątpliwości wśród obywateli. Wielu z nich, chcąc uniknąć zapłaty grzywny, rozważa, czy nieprzyjęcie kary – a co za tym idzie, skierowanie sprawy do sądu – może zakończyć się uniewinnieniem i uwolnieniem od poniesienia kosztów. Na wstępie autorka przybliży samo pojęcie instytucji mandatu karnego, skupiając się na jego cechach, rodzajach oraz na wskazaniu organów upoważnionych do jego nałożenia. w dalszej części artykułu, rozważane są skutki zarówno przyjęcia mandatu, jak i jego odmowy. Na tym etapie autorka, opierając się na obowiązujących przepisach, skutkach

odmowy uiszczenia grzywny, a także wybranych orzeczeniach sądowych, podejmuje próbę analizy, która z opcji – przyjęcie mandatu czy skierowanie sprawy do sądu – może okazać się bardziej korzystna dla sprawcy wykroczenia. Na zakończenie autorka przedstawi jak znajomość prawa może pozytywnie wpłynąć na uniknięcie ukarania mandatem.

POJĘCIE MANDATU KARNEGO

Pojęcie mandatu karnego jest powszechnie znane w polskim systemie prawnym. Jest to forma sankcji administracyjnej stosowana w postaci grzywny w tzw. postępowaniu mandatowym, najczęściej za popełnienie drobnych przestępstw i wykroczeń (Rogalski 2022, s. 550). Mandat karny posiada kilka istotnych cech (Światłowski 2008, s. 191):

- zastępczy charakter – mandat karny jest środkiem zastępczym wobec postępowania sądowego.
- fakultatywność – nałożenie mandatu karnego nie jest obowiązkowe. Organ uprawniony do jego wydania może, ale nie musi go zastosować.
- konsensualność – mandat karny działa tylko wtedy gdy osoba ukarana, zgodzi się na jego przyjęcie.
- umiarkowany formalizm – mimo, że procedura nałożenia mandatu nie jest bardzo skomplikowana, wymaga spełnienia umiarkowanego formalizmu (np. wykazania podstawy prawnej, opisu czynu czy wysokości grzywny).

ORGANY UPRAWNIONE DO NAKŁADANIA MANDATÓW KARNYCH

Uprawnienia do nakładania grzywien w postaci mandatu karnego nie są zarezerwowane wyłącznie dla Policji (art. 95 § 1 i 3 k.p.s.w.). Polski system prawny przewiduje szeroki katalog instytucji i służb, którym przyznano takie kompetencje, należą do nich: żołnierze Żandarmerii Wojskowej (art. 17 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych), funkcjonariusze organów Państwowej Inspekcji Sanitarnej, pożarnictwa, Straży Granicznej, straży ochrony kolei i Straży parku, inspektorzy Inspekcji Handlowej, Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Inspekcji Transportu Drogowego, Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa, Inspekcji Ochrony Środowiska, Państwowej Inspekcji Sanitarnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji,

Inspekcji Weterynaryjnej i inspektorzy zatrudnieni na stanowiskach inspekcyjno-technicznych w okręgowych urzędach górniczych, pracownicy organów administracji morskiej, Głównego Inspektoratu Kolejnictwa, organów nadzoru budowlanego i Głównego Urzędu Miar oraz okręgowych i obwodowych urzędów probierczych, a także strażnicy leśni, pracownicy Służby Leśnej, Państwowej Straży Łowieckiej i straży gminnych (Kotowski 2011, s. 21).

RODZAJE MANDATÓW KARNYCH

Na podstawie art. 98 § 1 k.p.s.w. wyróżnia się trzy rodzaje mandatów karnych: gotówkowy, kredytowany oraz zaoczny.

- Mandat karny gotówkowy może być nałożony jedynie wobec osoby czasowo przebywającej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub niemającej stałego miejsca zamieszkania albo pobytu, dodatkowo osoba ta musi podlegać orzecznictwu sądów polskich w sprawach o wykroczenia. Mandat taki staje się prawomocny z chwilą uiszczenia grzywy funkcjonariuszowi, który ją nałożył (Rogalski 2022, s. 571).
- Mandat kredytowany, wystawiany jest za pokwitowaniem odbioru przez ukaranego. w przeciwieństwie do mandatu gotówkowego może być zastosowany wobec osoby która, nie jest osobą czasowo przebywającą na terytorium Polski lub niemającej stałego miejsca zamieszkania, lub pobytu na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Mandat ten powinien zawierać pouczenie o obowiązku zapłaty grzywny w terminie siedmiu dni od chwili jego przyjęcia oraz o skutkach niewykonania takiego obowiązku. Mandat staje się prawomocny z chwilą pokwitowania jego odbioru przez ukaranego. (art. 98 § 3 k.p.s.w)
- Mandat karny zaoczny nakładany jest bez obecności sprawcy wykroczenia. Stosuje się go w sytuacjach, gdy doszło do popełnienia czynu karalnego, ale jego sprawca nie został zatrzymany na miejscu zdarzenia, przy czym nie ma wątpliwości co do jego tożsamości. Taki mandat pozostawia się w miejscu umożliwiającym jego szybkie odebranie przez sprawcę lub doręcza mu się go bezpośrednio. Dokument ten powinien wskazywać organ, na rzecz którego grzywna powinna zostać wpłaconą w ciągu 14 dni, a także informację o konsekwencjach nieuiszczenia należności. Mandat staje się prawomocny z chwilą opłacenia grzywny w wyznaczonym terminie. (Rogalski 2022, s. 572)

PRZYJĘCIE MANDATU KARNEGO

Przyjęcie mandatu karnego to prawo, a nie obowiązek co należy szczególnie podkreślić. Pozwala przede wszystkim na sprawne i nieskomplikowane zakończenie postępowania, które finalizowane jest już z chwilą uiszczenia grzywny. Rozwiązanie to jest szczególnie korzystne dla osób, które są świadome popełnienia wykroczenia i nie kwestionują swojej odpowiedzialności. w takiej sytuacji przyjęcie mandatu zapewnia nie tylko znajomość wysokości nałożonej kary, lecz także pozwala uniknąć potencjalnie wyższych kosztów związanych z postępowaniem sądowym, których dokładne oszacowanie na tym etapie bywa trudne.

Rozważając decyzję o przyjęciu mandatu karnego, należy uwzględnić również jej potencjalne, negatywne konsekwencje. Choć rozwiązanie to może być postrzegane jako pragmatyczne – zwłaszcza w kontekście szybkości i prostoty procedury – wiąże się ono z określonymi skutkami, które wykraczają poza samą konieczność uiszczenia grzywny.

W szczególności dotyczy to wykroczeń związanych z ruchem drogowym, w przypadku których dodatkową sankcją jest naliczenie punktów karnych. Zgodnie z art. 98 ust. 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami, informacje o przyznanych punktach rejestrowane są w Centralnej Ewidencji Kierowców. Przekroczenie ustawowo określonego limitu punktów może skutkować ograniczeniem lub utratą uprawnień do kierowania pojazdami. Co więcej, nagromadzenie mandatów może prowadzić do czasowego zatrzymania prawa jazdy (art. 102 wspomnianej ustawy) lub konieczności przystąpienia do kursu reedukacyjnego (art. 98a ust. 2 tej samej ustawy).

ODMOWA PRZYJĘCIA MANDATU KARNEGO

Odmowa przyjęcia mandatu karnego również pociąga za sobą określone skutki prawne i praktyczne. Zgodnie z art. 99 § 1 k.p.s.w w przypadku gdy sprawca wykroczenia nie zgadza się z nałożeniem mandatu i odmawia jego przyjęcia, funkcjonariusz sporządza wniosek o ukaranie, który kierowany jest do sądu rejonowego właściwego dla miejsca popełnienia czynu. We wniosku należy zaznaczyć, że obwiniony odmówił przyjęcia mandatu lub nie uiszczył grzywny nałożonej mandatem zaocznym. w miarę możliwości należy także podać przyczyny odmowy (Rogalski 2022, s. 550).

MOŻLIWE ROZSTRZYGNIĘCIA SĄDU

Po wszczęciu postępowania sąd analizuje treści wniosku o ukaranie oraz załączone materiały dowodowe, następnie może wydać jedno z kilku rozstrzygnięć procesowych.

Po pierwsze, sąd może odmówić wszczęcia postępowania, jeśli uzna, że brak jest podstaw do prowadzenia sprawy. Taka decyzja może wynikać z wadliwości przepisów stanowiących podstawę odpowiedzialności wykroczeniowej. Przykładem takiego orzeczenia, jest sprawa rozpatrywana przez Sąd Okręgowy w Tarnobrzegu (sygn. akt II Kz 116/15). w tej sprawie sąd uznał, że zachowanie obwinionego nie wyczerpało znamion wykroczenia, co skutkowało odmową wszczęcia postępowania na podstawie art. 5 § 1 pkt 1 k.p.s.w. (<https://orzeczenia.tarnobrzeg.so.gov.pl>, dostęp: 21.05.2025).

Drugim możliwym sposobem zakończenia sprawy o wykroczenie jest wydanie przez sąd wyroku nakazowego, a więc rozstrzygnięcia zapadającego bez przeprowadzenia rozprawy, jedynie na podstawie materiału dowodowego zgromadzonego w aktach sprawy. Obwiniony ma prawo zakwestionować taki wyrok poprzez wniesienie sprzeciwu, który musi zostać złożony w terminie 7 dni od daty jego doręczenia. Co ważne, sprzeciw nie wymaga uzasadnienia – wystarczające jest wyrażenie niezadowolenia z treści orzeczenia. Wniesienie sprzeciwu powoduje automatyczną utratę mocy przez wyrok nakazowy i przekazanie sprawy do rozpoznania w trybie zwyczajnym. Sprawę rozpoznaje wówczas inny sędzia niż ten, który wydał pierwotne rozstrzygnięcie (<https://kancelaria-aleksandrowicz.pl/postepowanie-po-odmowie-przyjecia-mandatu/>, dostęp: 21.05.2025).

Po przeprowadzeniu rozprawy sąd wydaje wyrok, w którym orzeka o winie lub niewinności obwinionego oraz – w przypadku uznania winy – wymierza odpowiednią karę, w tym grzywnę. Warto podkreślić, że wysokość grzywny orzeczonej przez sąd może różnić się od tej zaproponowanej pierwotnie w mandacie karnym. (<https://kancelaria-aleksandrowicz.pl>, dostęp: 21.05.2025) Obwinionemu przysługuje prawo wniesienia środka odwoławczego – apelacji – do sądu drugiej instancji. (art. 78 Konstytucja RP)

KOSZTY POSTĘPOWANIA W SPRAWACH O WYKROCZENIA

Osoba decydująca się na odmowę przyjęcia mandatu musi liczyć się z możliwością poniesienia dodatkowych kosztów w przypadku niekorzystnego wyroku sądu. Poza nałożoną grzywną obwiniony może zostać obciążony wydatkami

dotyczącymi toczącego się postępowania, które niekiedy przekraczają wartość pierwotnie proponowanego mandatu. Kwestie te są uregulowane w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2017 r. w sprawie określenia wysokości zryczałtowanych wydatków postępowania oraz opłaty sądowej od wniosku o wznowienie postępowania w sprawach o wykroczenia.

W świetle powyższego aktu prawnego, koszty postępowania kształtują się następująco:

- 20 złotych – na etapie postępowania wyjaśniającego,
- 50 złotych – w przypadku rozpoznania sprawy przez sąd w trybie nakazowym,
- 100 złotych – w ramach postępowania zwyczajnego bądź przyspieszonego.

W sytuacji, gdy sprawa zostaje rozstrzygnięta bez konieczności przeprowadzania rozprawy, ale kończy się wyrokiem skazującym, obciążenie kosztami również wynosi 50 złotych. Natomiast postępowanie przed sądem odwoławczym wiąże się z opłatą w wysokości 50 złotych od jednego obwinionego lub posiłkowego oskarżyciela. w przypadku złożenia wniosku o wznowienie postępowania, opłata sądowa została ustalona na poziomie 100 złotych (<https://kancelaria-aleksandrowicz.pl>, dostęp: 21.05.2025).

PRZYKŁADY WYROKÓW SĄDÓW PO ODMOWIE PRZYJĘCIA MANDATU

Analiza orzecznictwa w sprawach wszczynanych po odmowie przyjęcia mandatu karnego pozwala zauważyć, że uniewinnienia w postępowaniach dotyczących wykroczeń należą do rzadkości, co więcej obwiniony częściej kończy sprawę niekorzystniej niż w momencie, gdy zdecydowałby się na przyjęcie mandatu. w sytuacjach, gdy materiał dowodowy zgromadzony przez funkcjonariuszy organów ścigania jest spójny i kompletny, sądy zazwyczaj przychylają się do wersji wydarzeń przedstawionej przez stronę oskarżycielską. Poniżej zaprezentowano trzy wyroki obrazujące rozstrzygnięcia w tego rodzaju sprawach.

Wyrok Sądu Rejonowego w Siedlcach z dnia 9 lipca 2015 r. (sygn. akt VII w 198/15)

W sprawie rozpoznawanej przez Sąd Rejonowy w Siedlcach obwiniony A. Ł. został uznany za winnego popełnienia wykroczenia drogowego z art. 92a

Kodeksu wykroczeń, polegającego na przekroczeniu dozwolonej prędkości o 35 km/h w obszarze zabudowanym. Pomimo że A. Ł. nie przyznał się do zarzucanego czynu i konsekwentnie twierdził, że nie przekroczył prędkości, sąd odmówił wiary jego wyjaśnieniom, oceniając je jako gołosłowne, tendencyjne i ukierunkowane wyłącznie na uniknięcie odpowiedzialności. z uwagi na odmowę przyjęcia mandatu karnego i skierowanie sprawy na drogę postępowania sądowego, obwiniony został obciążony kosztami postępowania w łącznej wysokości 130 złotych. (<https://orzeczenia.ms.gov.pl>, sygn. akt VII w 198/15, dostęp: 22.05.2025)

**Wyrok Sądu Rejonowego w Bełchatowie z dnia 24 października 2018 r.
(sygn. akt II w 309/18)**

W tej sprawie mamy do czynienia z podobnym wykroczeniem, sąd uznał obwinionego P. B. za winnego wykroczenia z art. 92a kw, polegającego na przekroczeniu dopuszczalnej prędkości o 50 kilometrów na godzinę w terenie zabudowanym. Pomiar prędkości został przeprowadzony sprawnym, legalizowanym urządzeniem, obsługiwanym przez przeszkolonych funkcjonariuszy Policji. Obwiniony ostatecznie odmówił przyjęcia mandatu, próbując – jak uznał sąd – uniknąć odpowiedzialności z powodu ryzyka utraty prawa jazdy. Sąd potraktował to działanie jako próbę obejścia przepisów prawa i wymierzył sprawcy wykroczenia grzywnę w wysokości 500 złotych oraz obciążył go kosztami sądowymi w wysokości 150 złotych. Łączna kwota do zapłaty przekroczyła wartość pierwotnej propozycji mandatu, a wyrok miał dla obwinionego dotkliwsze konsekwencje zarówno finansowe, jak i osobiste. (<https://orzeczenia.ms.gov.pl>, sygn. akt II w 309/18, dostęp: 22.05.2025)

**Wyrok Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy z dnia 26 sierpnia 2014 r.
(sygn. akt V W 3202/13)**

W przedmiotowej sprawie sąd uznał obwinionego Z. C. za sprawcę wykroczenia polegającego na niezastosowaniu się do znaku drogowego F-10, czym naruszył art. 92 § 1 kw. Pomimo przedstawienia przez oskarżonego odmiennej wersji wydarzeń oraz nieprzyznania się do winy, sąd uznał jego wyjaśnienia za niewiarygodne i stanowiące jedynie element przyjętej strategii obronnej, niemającej potwierdzenia w zgromadzonym materiale dowodowym. Sąd oparł się w swojej ocenie na zeznaniach funkcjonariusza Policji oraz notatce urzędowej, które uznał za spójne i wiarygodne. w efekcie obwinionemu wymierzono karę grzywny

w wysokości 200 złotych, a także nałożono obowiązek pokrycia kosztów postępowania w kwocie 100 złotych oraz opłaty sądowej w wysokości 30 złotych (<https://orzeczenia.ms.gov.pl>, sygn. akt v w 3202/13, dostęp: 22.05.2025)

MANDAT CZY SĄD? ANALIZA OPŁACALNOŚCI DECYZJI

Opierając się na konsekwencjach przyjęcia mandatu oraz jego odmowy już na pierwszy rzut oka widać, że w tym drugim przypadku jest ich znacznie więcej. Przyjęcie mandatu karnego oznacza de facto zakończenie sprawy na etapie przed-sądowym. Obowiązek ogranicza się wyłącznie do uiszczenia określonej kwoty grzywny, co pozwala uniknąć dalszych komplikacji prawnych oraz dodatkowych kosztów. w praktyce jest to rozwiązanie szybkie, jednoznaczne i w wielu przypadkach najmniej dotkliwe dla obywatela.

Odmowa przyjęcia mandatu wiąże się natomiast z dalszym postępowaniem przed sądem, które może przybrać różne formy, od wydania wyroku nakazowego po pełnowymiarową rozprawę. Po pierwsze, należy zwrócić uwagę na to, że sądy – oceniając zgromadzony materiał dowodowy – częściej przychylają się do wersji przedstawionej przez funkcjonariuszy publicznych. Jak pokazują przytoczone orzeczenia, sądy zazwyczaj uznają wyjaśnienia obwinionych za nieprzekonujące lub podporządkowane strategii unikania odpowiedzialności. Przykładowo, w sprawie rozpoznanej przez Sąd Rejonowy w Siedlcach (VII w 198/15), sąd uznał wyjaśnienia kierowcy za gołosłowne i tendencyjne.

Po drugie, nieprzyjęcie mandatu generuje wyższe koszty postępowania. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 22 grudnia 2017 r., osoba, która przegra sprawę, ponosi nie tylko grzywnę, lecz także koszty sądowe i opłaty, które w sumie mogą kilkukrotnie przewyższyć wysokość pierwotnie nałożonego mandatu. w sprawie rozpoznanej przez Sąd Rejonowy w Bełchatowie (II w 309/18), całkowity koszt, jaki poniósł obwiniony, znacznie przewyższył wartość mandatu, co potwierdza, że odmowa przyjęcia grzywny na miejscu często prowadzi do finansowo nieopłacalnych konsekwencji.

Wreszcie, warto zaznaczyć, że uniewinnienia w postępowaniach wykroczeniowych należą do rzadkości. Jeśli materiał dowodowy jest spójny i pochodzi od funkcjonariuszy publicznych, szanse na pozytywny wynik procesu są niewielkie. Sądy traktują odmowę przyjęcia mandatu niejednokrotnie jako próbę obejścia przepisów – co może wpłynąć negatywnie na ocenę wiarygodności obwinionego.

Podsumowując, odmowa przyjęcia mandatu karnego jest rozwiązaniem, które w teorii może służyć ochronie praw jednostki, jednak w praktyce okazuje

się najczęściej nieopłacalna i nieskuteczna. Podejmując decyzję o skierowaniu sprawy do sądu, warto mieć świadomość, że wiąże się to z ryzykiem poniesienia wyższych kosztów, surowszego rozstrzygnięcia i mniejszych szans na uniewinnienie. w świetle analizy orzecznictwa i obowiązujących przepisów, przyjęcie mandatu – w sytuacjach niebudzących większych wątpliwości – jawi się jako rozwiązanie rozsądniejsze i mniej dotkliwe dla obywatela.

ZNAJOMOŚĆ PRAWA JAKO SPOSÓB NA UNIKNIĘCIE MANDATU

Świadomość swoich praw i obowiązków stanowi jeden z najskuteczniejszych sposobów na uniknięcie mandatu karnego. Osoba zaznajomiona z przepisami prawa jest w stanie nie tylko unikać ich naruszania, lecz także efektywnie reagować w sytuacjach spornych, między innymi poprzez kwestionowanie zasadności zatrzymania, żądanie wskazania podstawy prawnej podjętych działań przez funkcjonariusza czy odmowę przyjęcia mandatu w przypadku wątpliwości co do jego zasadności. Co więcej, w momencie otrzymania kary, nie można usprawiedliwić się nieznajomością obowiązującego prawa. Zasadę tę wyrażają dwie łacińskie paremie: *ignorantia iuris nocet* – nieznajomość prawa szkodzi oraz *ignorantia iuris neminem excusat* – nieznajomość prawa nikogo nie usprawiedliwia. Choć zasad tych nie należy interpretować jako prawnego obowiązku znajomości prawa, są one przyjmowane przez władzę publiczną, a zatem należy uznać, iż co do zasady nie można powoływać się na nieznajomość prawa w ochronie przed odpowiedzialnością. (Chauvin, Stawecki, Winczorek, 2019)

ZAKOŃCZENIE

Odmowa przyjęcia mandatu karnego to przywilej, z którego może skorzystać każdy obywatel. w praktyce jednak – jak pokazuje analiza przepisów i orzecznictwa – decyzja ta może okazać się także pułapką. Choć daje szansę na uniewinnienie, znacznie częściej prowadzi do wyższych kosztów i surowego wyroku. Mandat karny sam w sobie nie musi być zagrożeniem, ale jego odrzucenie podjęte bez realnych podstaw może przynieść znaczne szkody. Dlatego decyzja o odmowie jego przyjęcia powinna być przemyślana i oparta na rzetelnej ocenie sytuacji, a nie impulsywnym sprzeciwie wobec kary.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., - Dz.U.1997.78.483, nr 78, poz. 483 ze zm.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 grudnia 2017 r. w sprawie wysokości zryczałtowanych wydatków postępowania oraz wysokości opłaty sądowej od wniosku o wznowienie postępowania w sprawach o wykroczenia - Dz.U.2017.2467.

Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia -Dz.U.2024.977 tj.

Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych - Dz.U.2025.12 tj.

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami - Dz.U.2024.1210 tj.

Wyrok Sądu Rejonowego dla m.st. Warszawy z dnia 26 sierpnia 2014 r. (sygn. akt v w 3202/13).

Wyrok Sądu Rejonowego w Bełchatowie z dnia 24 października 2018 r. (sygn. akt II W 309/18).

Wyrok Sądu Rejonowego w Siedlcach z dnia 9 lipca 2015 r. (sygn. akt VII w 198/15).

Literatura

Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P.

2019 *Wstęp do prawoznawstwa*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa.

Dąbkiewicz K.

2017 *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa.

Kotowski W.

2011 *Uprawnienia mandatowe. Komentarz*, Wydawnictwo Lex, Warszawa.

Manowska. M., Rafalska. A.

2017 *Koszty procesu i koszty sądowe w postępowaniu cywilnym*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa.

Marek. A., Marek-Ossowska. Aleksandra.

2019 *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.

Rogalski M.

2022 *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa.

Sankowicz. A.

2020 *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.

Światłowski A.

2008 *Jedna czy wiele procedur karnych*, Wydawnictwo Arche, Sopot.

NETOGRAFIA

<https://kancelaria-aleksandrowicz.pl/postepowanie-po-odmowie-przyjecia-mandatu/> (dostęp: 21.05.2025)

<https://orzeczenia.ms.gov.pl> (dostęp: 22.05.2025)

<https://orzeczenia.tarnobrzeg.so.gov.pl> (dostęp: 21.05.2025)

REFUSAL TO ACCEPT A CRIMINAL MARK – A PRIVILEGE OR A TRAP?

Summary: The article analyzes the right to refuse to accept a fine. It raises the issue of whether this is a beneficial solution for the punished person. For this purpose, various articles and laws are cited, as well as court decisions in cases concerning the refusal to pay a fine.

Keywords: fine, law, penalty, Code of procedure in cases of petty offences, court proceedings

CHARAKTERYSTYKA BOHATERÓW W POWIEŚCI NUTRIA I NERWUS MAŁGORZATY MUSIEROWICZ

Streszczenie: Utwór *Nutria i Nerwus* Małgorzaty Musierowicz to opowieść o problemach miłosnych głównej bohaterki – Natalii. Bohaterkami powieści, adresowanej do dziewcząt, są usamodzielniające się córki Ignacego i Mili, oraz wchodzące w wiek dojrzewania, córki Gabrieli – Laura i Róża. Musierowicz prezentuje w utworze model wielopokoleniowej rodziny, która charakteryzuje się bezwarunkową miłością. Powieść przepełniona jest humorem i życiowym optymizmem. Narracja prowadzona jest z punktu widzenia głównej bohaterki, Natalii, dzięki czemu można spojrzeć na świat jej oczami. Powieść ukazuje dziewczęta i dorosłe kobiety w różnych okolicznościach życiowych, w których ich wybory i czyny określane są przez „Borejkowy etos”, uniwersalny i wartościowy społecznie sposób zachowania. Ich miłości, bunty i poszukiwania właściwej ścieżki w codziennych sytuacjach okresu dzieciństwa, wieku dojrzewania i dojrzałości są powiązane nie tylko z życiem rodzinnym, ale okolicznościami zewnętrznymi – stanem społecznym i ekonomicznym panującym w Polsce w ostatnim dwudziestolecu XX wieku.

Słowa kluczowe: Małgorzata Musierowicz, *Nutria i Nerwus*, powieść dla dziewcząt

WSTĘP

Powieść dla dziewcząt, to odmiana powieści dla młodzieży, powiązana z romanssem dydaktycznym, moralnym, sentymentalnym i psychologicznym, o charakterze dydaktycznym skierowana do młodych czytelniczek. Bohaterką powieści dla dziewcząt jest zazwyczaj dorastająca dziewczyna, która poznaje świat za pomocą własnych przeżyć. Do tego typu powieści należą poszczególne utwory autorstwa Małgorzaty Musierowicz składające się na cykl zwany *Jeździadką*.

w niniejszym artykule podejmuję się charakterystyki bohaterów jednej z nich – *Nutria i Nerwus*. Opisuję ich charaktery, oraz dokonuję analizy ich postępowania. Zwracam uwagę nie tylko na cechy zewnętrzne, ale również na osobowość, zainteresowania i pasje. Staram się wyciągnąć jak najwięcej wniosków z podjętych przez nich decyzji i zrozumieć ich sposób postępowania.

ŻYCIE I TWÓRCZOŚĆ MAŁGORZATY MUSIEROWICZ

Małgorzata Musierowicz urodziła się 9 stycznia 1945 roku w Poznaniu – mieście, które później stało się również miejscem zamieszkania wielu bohaterów serii powieści dla młodzieży, noszącej nazwę *Jeżycjada*.

Znana jest jako autorka „poczytajek” dla młodszych dzieci, opowiadań z pogranicza realizmu i fantastyki dla starszych dzieci, a przede wszystkim z cyklu powieściowego dla młodzieży, zwanego *Jeżycjadą*, oraz licznych felietonów publicystyczno-krytycznych. Jej utwory, poświęcone rodzinie, szkole, zagadnieniom adolescencji, problemom dnia codziennego, pełne pytań o sens życia i troski o intelektualny i duchowy rozwój człowieka, nasycone humorem, cieszą się dużą popularnością wśród dzieci i młodzieży. Są chętnie czytane, kupowane, wypożyczane i omawiane jako lektury uzupełniające w szkole.

Twórczość dla dzieci młodszych Małgorzaty Musierowicz, poświęcona jest głównie relacjom dzieci w grupie rówieśniczej. Narratorem jest w nich zazwyczaj dziecko, które z niczym sobie nie radzi, jednak „wyjątkiem jest tu jedynie bohaterka *Kredek* – egoistyczna i zarozumiała prymuska” (Frycie 2002, s. 15). „Poczytajki” mają wartką akcję i wyraźną pointę ze względu na dydaktyczne przesłanie utworów. Ich język jest prosty, żywy i nasycony humorem, aby przyciągnąć uwagę małego odbiorcy.

Powieść pt. *Szósta klepka* zapoczątkował cykl poznańskich powieści dla młodzieży, ukazujących życie młodych bohaterów w środowisku rodzinnym. Powieści te teatrolog Zbigniew Raszewski nazwał *Jeżycjadą* od nazwy dzielnicy Poznania – Jeżyce, gdzie dzieją się wydarzenia akcji cyklu. W skład *Jeżycjady* wchodzi następujące powieści: „*Małomówny i rodzina* (1975), *Szósta klepka* (1977), *Kłamczucha* (1979), *Kwiat kalafiora* (1981), *Ida sierpniowa* (1981), *Opium w rosole* (1985), *Brulion Bebe B.* (1990), *Noelka* (1992), *Pulpecja* (1993), *Dziecko piątku* (1993), *Nutria i Nerwus* (1995), *Córka Robrojka* (1996), *Imieniny* (1999), *Tygrys i Róża* (1999), *Kalamburka* (2001), *Język Trolli* (2004), *Żaba* (2005), *Czarna polewka* (2006), *Sprężyna* (2008), *McDusia* (2012), *Wnuczka*

do orzechów (2014), *Feblik* (2015), *Ciotka Zygzotka* (2018)” (https://www.aka-pit-press.pl/1__jezycjada dostęp 10.05.2024).

W tej sadze rodzinnej pisarka opowiada o codziennym życiu rodzinnym i szkolnym nastolatków, o ich problemach sercowych oraz o polskiej rzeczywistości lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku. Bohaterowie tego cyklu „są otwarci, życzliwie nastawieni do innych, zadowoleni z tego, co posiadają” (Dakowicz 2008, s. 40). Poszczególne tomy sagi mogą być traktowane jako odrębne utwory, ale łączy je kreowany przez autorkę świat przedstawiony oraz występujące w nich postacie literackie. Powieści Musierowicz są swoistym dokumentem epoki, która się już skończyła oraz czasów po transformacji ustrojowej. Utrwaliła w nich nie tylko różne przejawy życia rodzinnego, wzajemne stosunki między dziećmi i rodzicami, problemy sercowe nastolatków, ale także ważne realia z polskiej współczesności.

Małgorzata Musierowicz jest cenioną polską pisarką literatury dziecięcej i młodzieżowej. Jej twórczość została nagrodzona wieloma nagrodami literackimi m.in. Nagrodą Literacką im. Kornela Makuszyńskiego. Utwory Musierowicz są adresowane głównie do dzieci i młodzieży jednak sięgają po nie również dorośli. Świat książek Musierowicz, jest pełen humoru, życia rodzinnego i szacunku dla każdego człowieka, co przyniosło wielki sukces jej twórczości.

POWIEŚĆ DLA DZIEWCZĄT

Genezy podgatunku zwanego „powieścią dla dziewcząt”, „powieścią dla panien”, „powieścią dla dorastających panienek”, „powieścią z życia dziewcząt” lub „powieścią pensjonarską” (Bednarska 1998, s. 5), szukać należy w dziejach romansu sentymentalnego wieku XVIII i w rozwoju powieści nowożytnej.

Powstanie powieści jako gatunku wiąże się z coraz silniejszą pozycją społeczną mieszczaństwa, jego potrzebami, których nie mogły już zaspokoić dawne formy – epos, romanse rycerskie czy „historyje”, z których wyrosła nowożytna powieść. Obok tych odmian powieści nowożytnej można zaobserwować nowe zjawisko w kulturze wieku XVIII – powolny, a mimo to wyraźny proces kształtowania się kultury popularnej, nazwanej potem kulturą masową.

Źródło powstania i rozwoju kultury popularnej, zwanej później masową, należy szukać w tendencji zaspokajania potrzeb nowych warstw czytelniczych, nie usankcjonowanych dotąd jako pełnoprawny odbiorca literatury – warstw rzemieślników, mieszczaństwa, kobiet i młodzieży. Literatura musi w procesie przemian społecznych dotrzeć do tych warstw, dostosować się do ich mentalności,

gustów, moralności. z elitarnej – musi stać się więc stopniowo coraz bardziej demokratyczna. Musi też znaleźć nowe środki wyrazu artystycznego.

Wystąpiła na rynku czytelniczym autorka, której nazwisko łączy się z początkami prawdziwej literatury dla dzieci i młodzieży – Klementyna z Tańskich Hoffmanowa. To pierwsza polska pisarka której, twórczość literacka wyrasta ze świadomych założeń pedagogicznych, skierowana jest do młodego czytelnika, a szczególnie do młodych dziewcząt. Wkroczyła do historii polskiej literatury w roku 1819 *Pamiętką po dobrej matce...*, do której pomysł zaczerpnęła z rozprawy Jakuba Glatza i przekazała w formie moralizującego testamentu zmarłej matki. Utwór pisany jest w pierwszej osobie, co podnosi walor ekspresywności. Tańska ukazuje portret młodej dziewczyny (od lat 14 po okres dojrzałości), którą cechuje czułość serca, ale zarazem gospodarność, postawa obywatelska, pewien zasób wiedzy, ale zdobytej nie na pensji, lecz w domu.

Nadal więc w szerokiej świadomości społecznej kobieta przeznaczona jest wyłącznie do roli matki i żony, a jej celem jest pielęgnowanie cnót domowych oraz rodzinnych, wychowywanie przyszłego pokolenia.

W polskiej literaturze pojawia się w pierwszym latach XX stulecia pisarka, której powieści (choć z poczuciem ryzyka) można umieścić wśród lektur „dziewczęcych” – to Helena Mniszek. Twórczość jej jest problemem socjologicznym jako przykład romansopisarstwa popularnego, bazującego na prostym sentymentalnym schemacie fabularnym, który jednak zyskał szerokie grono czytelniczek, o czym świadczy fakt, że egzemplarze *Trędowatej* były zaczytywane prawie doszczętnie i przepisywane ręcznie, a także że znajdują do dziś czytelniczki.

Lata po pierwszej wojnie światowej wnoszą nowe tematy i wątki do polskiej i światowej literatury dla młodzieży. Na polskim rynku wydawniczym ukazuje się nurt literatury patriotycznej, otwarcie, bez cenzury zaborczej ukazującej młodzieży wielkość historii narodowej, opisy ojczystej przyrody, ludowych obyczajów.

Na tym tle nowy styl wniósł do powieści dziewczęcej Kornel Makuszyński. Jego dzieła pełne niezrównanego humoru, ciepłej serdeczności panującej między postaciami, rozbiły tradycyjne stereotypy „grzecznej panienki ze dworu” pozwoliły jej żyć i energicznie działać, wywoływać uśmiechy i wzruszenie młodych odbiorców.

Dzięki Makuszyńskiemu bohaterka powieści dziewczęcej z sentymentalnej heroiny, bogobojnej córki, narzeczonej arystokratycznego wybranka serca, panienki z polskiego dworku stała się zwykłą, miłą dziewczynką żyjącą w normalnej rzeczywistości, choć ozdobionej jej marzeniami i bujną wyobraźnią.

Problematyka II wojny światowej i okupacji, tragiczna martyrologia narodu, obrona wartości humanistycznych wobec totalnej zagłady kultury przez hitlerowskich „nadludzi” także znalazły odbicie w dziełach literackich: „Specyficzną pozycję stanowi powieść Haliny Snopkiewicz *Drzwi do lasu*, przekazująca obraz wojny widzianej oczyma dziewczynki i konsekwencje tragedii okupacyjnych w późniejszym jej życiu” (Kruszewska-Kudelska 1972, s. 80).

Autorzy współczesnych powieści dla dziewcząt odwołują się zarówno do baśniowego, sentymentalnego schematu fabularnego, w którym pokutują uproszczone czarno-białe ujęcia lasów bohatererek, jak i je przekraczają starając się przedstawić w sposób realistyczny skomplikowane relacje międzyludzkie. Zofia Brzuchowska stwierdza, że:

Trzeba zauważyć, że sporo najnowszych powieści kierowanych do dziewcząt sytuuje się na pograniczu literatury kobiecej, a często tę granicę przekracza. Powieść tego typu odgrywa być może rolę szczepionki przeciw brutalnościom świata porażonego kryzysem kulturowym, co wyraża się przede wszystkim rozpadem międzyludzkich więzi i skrajnym relatywizmem moralnym. w powieściach E. Przybylskiej, K. Dunin, M. Fox czy D. Terakowskiej znikają w zasadzie tradycyjne ograniczenia dla tej odmiany gatunkowej w ukazywaniu ciemnych, a nawet tragicznych stron egzystencji (Brzuchowska 2006, s. 450) .

CHARAKTERYSTYKA BOHATERÓW

Główną bohaterką w powieści *Nutria i Nerwus* Małgorzaty Musierowicz jest Natalia Borejko. Po raz pierwszy pojawia się w trzecim tomie cyklu *Jeżycjada* zatytułowanym *Kwiat kalafiora*. Jest najmłodszą córką Ignacego i Melanii Borejków. Ma trzy starsze siostry, Patrycję, Idę i Gabrię. Nutria, swoje rodzinne przezwisko zawdzięcza dużym, białym zębom. Jest szczupłą, z burzą rudych kręconych włosów wokół delikatnej twarzy z dużą ilością piegów. Mieszka razem z rodzicami w Poznaniu, w powojennej kamienicy przy ulicy Roosevelta 5. w omawianym tomie *Jeżycjady*, zdała już maturę z wyróżnieniem. Nutria jest bardzo mądrą i czytaną osobą. w rozmowie z Nerwusem mówi: „– To jest grzybień biały, *Nymphaea alba*. *Nuphar luteum* jest żółty. Mówią na niego nenufar, ale po polsku nazywa się grązel – zabłysnęła erudycją Natalia” (Musierowicz 1995, s. 120). w wolnym czasie dorabia do stypendium w Bibliotece Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Nutria, miłośniczka kuchni wegetariańskiej, spożywa całe miski ulubionej sałatki składającej się z zielonego ogórka, rzodkiewki, kukurydzy i chrzanu. Uwielbia grać na gitarze i słuchać muzyki. Najbardziej lubi muzykę Mozarta.

Pięknie śpiewa, co przyznaje nawet nastawiony początkowo do niej negatywnie drugi bohater tytułowy powieści, Nerwus:

Piękna była ta kołysanka: melodia powolna i magiczna, bardzo oryginalna, choć w zasadzie prosta. Miałby ochotę jeszcze jej posłuchać i uważniej prześledzić. z zaciekawieniem słuchał też głosu ryżej; jak wiadomo, głos, zwłaszcza w śpiewie, zdradza o człowieku bardzo wiele. Ten był czysty i chłodny, niezbyt dobrze wyszkolony, a więc tym bardziej czytelny. Co ciekawe, przy niewinnej jasności podszyty był ciepłą, ciemną melancholią. Taką właśnie słyhać czasem u Marii Callas, i nie jest to wynik jej wirtuozerii, tylko cecha osobowości. Ryża nie z tych. Jej głos w gruncie rzeczy nieśmiały i czuły (Musierowicz 1995, s. 72).

W dzieciństwie chciała być chłopcem, ponieważ tata nie doczekał się syna, o którym marzył. Przez kilka lat, chcąc wynagrodzić ukochanemu ojcu to rozczarowanie, Natalia usiłowała przeistoczyć się w chłopca. Mówiła o sobie w rodzaju męskim, nosiła spodnie i bawiła się samochodzikami. z czasem porzuciła tego typu zachowanie. Od pierwszego roku studiów nastąpiła zmiana w jej wyglądzie. Nutria nagle wypiękniała i nabrała delikatnego wdzięku. Kupiła sobie bardzo kobiece sukienki i biżuterię, a nawet czerwoną szminkę, którą malowała usta od rana do wieczora. Natalia nie lubi sprawiać przykrości innym, o czym świadczy jej postępowanie na spotkaniu z ukochanym:

Zapach z lekka sfermentowanych truskawek przyprawił Natalię o mdłości, lecz nie chcąc urazić Tunia – zjadła dwa owoce, odganiając drobne muszki oraz wizję tabunów salmonelli, łączących po każdym z nich w tę i z powrotem (Musierowicz 1995, s. 7).

Mimo wrodzonej delikatności, podczas ostatniej randki z Tuniem, po usłyszeniu wygłaszanych autorytatywnie jego planów związanych z małżeństwem, po raz pierwszy w życiu odczuła nieprawdopodobnie wielki gniew, który spowodował, że sama siebie nie poznawała: „Zerwała się, złapała koszyczek z truskawkami, wywaliła prawie dwa kilo owoców na asfaltową ścieżkę, i zaczęła je tratować nogami, deptać, miażdżyć i rozmazywać po ziemi” (Musierowicz 1995, s. 8). Zdała sobie sprawę, że nie czuła już miłości do Tunia. Jej siostra, Gabriela, podczas rozmowy z Natalią, zwróciła się do niej słowami: „Z tobą, Nutria, jest taki kłopot: ty wiesz, czego nie chcesz, ale nie wiesz, czego chcesz” (Musierowicz 1995, s. 18). Stosunek Natalii do małżeństwa można zobaczyć w jej wypowiedzi:

Małżeństwem? Przecież małżeństwo to jest przerażająca loteria, w której większość losów przegrywa! Przecież nawet tobie udało się dopiero za drugim podejściem! a jeśli Tunio okaże się nieodpowiedzialnym uwodzicielem? Utajonym sadystą? Albo po prostu nudziarzem? (Musierowicz 1995, s. 19).

Nutria bardzo kocha swoją rodzinę i czuje się wśród niej dobrze i bezpiecznie. Być może właśnie dlatego, że pozostawała w cieniu. Nie wdawała się nigdy w spory siostr, raczej siadała cicho w fotelu i czekała, aż konflikt minie. Kiedy zaś miała okres melancholii czy apatii – spędzała go cichutko, to wklejając sobie rośliny do zielenika, to znów tonąc w lekturze, to wreszcie – pisząc swoje smutne wiersze w specjalnym zeszytce o fioletowej okładce. Nie odzywała się wtedy godzinami i nie zdręczała swoimi problemami innych. Jednak żyjąc tak na uboczu, nie absorbując sobą najbliższych, Natalia doskonale odbierała ich zmartwienia i niepokoje. Często nawet, tajemniczym sposobem, przeczuwała nastroje, wydarzenia i zamiary:

Zdarzało się jej sięgać po słuchawkę telefonu, który dopiero za sekundę miał zadzwonić! Podobnie było z Nerwusem. Już na peronie wyczuła bijącą od niego aurę zagrożenia i napięcia (Musierowicz 1995, s. 32).

Wrażliwość i subtelność bohaterki dostrzega również obserwujący ją po raz pierwszy Nerwus: „Była postrzelona, to prawda, jakaś gapiowata przy tym i tak niezadarna, że aż budziła rozczulenie. Ale przecież to inteligentna dziewczyna. i delikatna. i smutna” (Musierowicz 1995, s. 104). Wszystko jest dla niej ważniejsze niż ona sama. Stąd jej wieczne roztargnienie. Natalia pierwsza dostrzegała problemy, jeszcze wtedy, kiedy się dopiero na nie zanośliło, jednak nigdy nie pomagała siostrą w zwykłych, życiowych kłopotach czy problemach. Nie dlatego, że ich nie widziała, ale dlatego, że: „zanim ona zdołała się zebrać w sobie i ruszyć na ratunek – one już były dwadzieścia mil poza problemem. Zupełnie wspaniałe – myślała Natalia. – Szkoda, że nie jestem do nich podobna” (Musierowicz 1995, s. 114). Dostrzegając swoją odmienność, bohaterka ocenia się surowo:

Jestem po prostu do niczego – myślała właśnie Natalia, siedząc teraz na samym brzegu i słuchając, jak za jej plecami, w namiocie ustawionym tuż pod lasem, cichą tłumione prychnięcia i rozchichotane pogawędki, których – jak mogła podejrzewać – była głównym tematem. – Nawet dzieci ze mnie kpią. Jestem dziwolągiem, który nigdzie nie może znaleźć sobie pary. To jest takie dziwne: przecież nikomu się nie sprzeciwiam, nie mam żadnych żądań, z nikim się nie kłócę, nikomu nie odmawiam pomocy. i co? i nikomu nie jestem potrzebna. i nigdy, nigdy, nie będę dla nikogo autorytetem. Może mnie po prostu nie ma? Przecież nawet sama nie wiem, czego ja właściwie pragnę. Głowę mam pełną pytań i nie umiem znaleźć ani jednej odpowiedzi. To pewnie dlatego, że nie żyję naprawdę. Żyję we śnie (Musierowicz 1995, s. 106).

Bohaterka powieści dziedziczy więc pewne cechy głównej postaci z wcześniejszego etapu powieści dla dziewcząt, takie jak subtelność czy wrażliwość. Nie jest jednak osobą, która wykazuje zdecydowane działanie energiczne (oprócz

sytuacji początkowej). Natalia w związku ze swoją nieśmiałością często daje się kierować innym postaciom.

Filip Bratek, jest młodszym bratem Antoniego Ptaszковского. Nerwus, swoje przewisko zawdzięcza nerwowej mimice twarzy i ruchom. Mieszka z Tuniem i Muniem, najstarszym bratem, w miejscu gdzie z zasady nie wpuszcza się kobiet:

Żyli sobie we trzech, w mieszkaniu Mundka. Było im ciasno, to prawda, w tych dwóch pokojach, ale dzięki doskonałej organizacji codziennych spraw – wygodnie. On, Filip, był co prawda tępiony za niechlujstwo, bo wiecznie wszystko rozrzucił, ale w gruncie rzeczy stanowili naprawdę zgrany zespół pod wodzą najstarszego brata (Musierowicz 1995, s. 103).

To dlatego ani on, ani Munio nigdy wcześniej nie widzieli Natalii. Filip studiuje na Akademii Muzycznej. Gra na organach. Zaimponowało mu rozpoznanie przez Natalię, utworu Glenna Goulda. w tym momencie poczuł, że poznał dziewczynę swojego życia. Bohater, mimo artystycznych upodobań, pracuje w Agencji Ochrony „Atena”, ponieważ musi zarabiać na utrzymanie. Filip śledzi bohaterkę w jej podróży z siostrzenicami, bo chce pomóc Tuniovi poprawić relację z Natalią: „miał poczucie, że robi coś ważnego i dobrego dla Tunia, że pilnuje troskliwie sprawy, o którą Tuniovi chodziło najbardziej” (Musierowicz 1995, s. 72). Pierwszego dnia na peronie Natalia ujrzała go jako rozczochranego i barczystego chłopaka w czarnej płóciennnej bluzie i czarnych spodniach, w uszach miał słuchawki, a jego bluzę obciążał walkman. Jego uśmiech ukazywał ładne zęby, ale nie był to ładny uśmiech. Był to uśmiech dziwnie nieprawdziwy. Oczy miał małe, ciemne, błyszczące, o mocnym spojrzeniu, a pociągła twarz o nerwowo skrzywionych ustach nie wyrażała życzliwości. Czarna, kudłata czupryna opadła na jego duże czoło. Ma zygzakowatą bliznę i garbaty nos. Pod rozpiętą bluzą miał na sobie koszulkę z napisem „Salzburg”. Natalia, widząc go śpiącego przy jeziorze, opisuje go tak:

Miał taką miłą twarz, pogodną i ładną. Bez śladu tej charakterystycznej dla Nerwusa złości, bez tego mrozącego serce nienawistnego grymasu, bez śladu napięcia. Pomiędzy czarnymi brwiami nie było już tej srogiej kreski, wszystkie mięśnie były łagodnie odprężone, a otwarta dłoń o obgryzionych paznokciach, odwrócona wnętrzem do góry, bezbronne i ufnie spoczywała wśród liści (Musierowicz 1995, s. 77).

Mężczyzna ma negatywny stosunek do kobiet, można to zauważyć w jego słowach: „Cóż za perfidna istota. Jak większość kobiet, nawiasem mówiąc” (Musierowicz 1995, s. 72). Nerwus, ma wrogie nastawienie do Natalii i innych

kobiet z powodu doświadczenia nieszczęśliwej miłości. Filip potrafi umiejętnie wyciągać wnioski z ogólnych informacji, z dostrzeganych prawidłowości w zachowaniu innych osób:

Spróbował sobie odtworzyć tok jej myśli drogą dedukcji i ewentualnie wywnioskować, co mogła zrobić dalej. Zapewne, skoro jedna z dziewczynek (oczywiście Laura) pochorowała się na dobre, to po godzinie – powiedzmy – zdolna była do dalszej drogi. Ruszyły więc, jak planowały, pierwszym środkiem lokomocji, jaki im się nawinął. Mógł to być PKS, mógł być pociąg albo i autostop. a więc godzina ich przybycia do Poznania była niewiadoma. Na dobrą sprawę mogły już być na miejscu. Lecz równie dobrze mogły jeszcze podróżować (Musierowicz 1995, s. 92).

Dzięki tej umiejętności obserwacji bohater zmienia swoje nastawienie do śledzonej Natalii, ponieważ dostrzegł jej wrażliwość i subtelność, a w konsekwencji zrozumiał, że się do niej uprzedził ze względu na odrzucenie przez nią oświadczenia jego brata. w końcu sam Filip zaczął darzyć uczuciami Natalię, „Gdyby zostawił gitarę, nie miałby już żadnego powodu, by się widzieć z ryżą Natalią, a jakoś bardzo chciał ją zobaczyć. Już nie mówiąc o tym, że chętnie by posłuchał jej śpiewu” (Musierowicz 1995, s. 102).

Brat Filipa, Antoni Ptazkowski, Tunio, to były chłopak Natalii, z którym spotykała się niespełna pół roku. Nutria ujrzała w swoich wspomnieniach jego twarz, która charakteryzowała się jasnozłotymi włosami i czarnymi oczami. Wykładał na Politechnice. Ostatnie słowo zawsze musiało należeć do niego, niewiele bowiem uwagi zwracał na uczucia innych osób:

Spotkali się o szóstej tam, gdzie zwykle, to jest – tam, gdzie zwykle życzył sobie Tunio. Czyli na rogu Roosevelta i Libelta, w największym zaduchu i smrodzie spalin, skumulowanych na tym właśnie słonecznym skrzyżowaniu w sposób wyjątkowy (Musierowicz 1995, s. 6).

Zaborczy charakter Tunia prezentuje się dobrze na spotkaniu z Natalią, na których to on ma głos decydujący:

On wysłuchał życzliwie jej słów, po czym, jak zwykle, oświadczył, że ma lepszy pomysł: pójdą sobie spacerkiem w ten piękny wieczór do parku Sołackiego, długą, cieniistą aleją Wielkopolską. Naturalnie, postąpili dokładnie tak, jak on sobie życzył. Jak zwykle (Musierowicz 1995, s. 6).

Po propozycji Natalii odnośnie wspólnego pójścia na spotkanie z doktorem Marianem Stałą, krytykiem literackim z Krakowa, „Tunio prychnął nieco ironicznie, po czym znów spoważniał i wziął Natalię za rękę” (Musierowicz 1995, s. 7). Spojrzał na dziewczynę śmiałymi oczami, a następnie oznajmił władczym i entuzjastycznym tonem:

– Nie, dziecko, zapomnij o tym. Zignoruj doktora Stałę wraz z jego zamkiem i domkiem, bo nasze plany na jutro są inne. Jak wiesz, w sierpniu dostaję mieszkanie. a więc czas na wielką decyzję. Jutro u mnie herbatka zapoznawcza. Mama przyjechała specjalnie, żeby poznać moją przyszłą małżonkę (Musierowicz 1995, s. 7).

Natalia, podczas rozmowy z Gabrielą, wypowiada się o Tunio w ten sposób: „Nie wiem, dlaczego on mnie uważa za jednostkę duchowo niepełnosprawną i mówi do mnie per << dziecko >>. Może dlatego, że jest ode mnie starszy o dziewięć lat” (Musierowicz 1995, s. 18).

Laura wspomina Tunia tak:

Pan Tunio Praszkowski był niewątpliwie najbardziej interesującym z absztyfikantów, jacy przewinęli się przez ten dom, zwabieni przez poszczególne ciotki. Wysocki, elegancki, a jaki wesoły! a jaki sympatyczny! Od razu polubił ją, Laure, od pierwszego po prostu wejrzenia. Ileż to miłych chwil przegadali ze sobą, podczas gdy ciotka suszyła włosy przed wyjściem albo prasowała bluzkę. a jak świetnie grał w makao! Zawsze pozwalał Laurze wygrywać. Od razu odgadł, że ona to bardzo lubi (Musierowicz 1995, s. 18).

Tunio po odrzuceniu przez Natalię w akcie smutku wjechał pod tramwaj, co spowodowało złamanie nogi w trzech miejscach z przemieszczeniem oraz uraz ramienia. Wypadek spowodował też u jego brata Filipa chęć interwencji.

Odmienne reaguja siostry Natalii, które zastanawiają się jak jej pomóc w tym trudnym momencie życia. Gabriela Stryba dawno nie była na wakacjach, tęskniła za lasem i pobytem pod namiotem. „Gabriela pojawia się w *Jeźdźcadzie* już jako siedemnastoletnia licealistka, zamiłowana sportsmenka” (Makowiecki 2004, s. 39). Skończyła filologię klasyczną i zrobiła habilitację. Od momentu operacji matki była podporą dla wszystkich domowników, a z czasem dla wielu znajomych i przyjaciół. Najstarsza siostra Nutrii, od dwóch tygodni tkwiła w łóżku unieruchomiona przez chorobę naczyń. Przed chorobą zawsze szybka, wysportowana i energiczna. Kobieta charakteryzowała się niezwodną intuicją, która pozwalała jej bezbłędnie odgadnąć wiele z tego, co się działo w głowie Natalii. Dlatego, mając dwie córki z poprzedniego małżeństwa – Różę i Laure, postanawia odciągnąć Myśli Natalii od przeżywanego przez nią zawodu miłosnego poprzez uczynienie jej ich opiekunką podczas ich wspólnego pobytu w znajomych nad Bałtykiem. To Gabriela staje się zatem inicjatorką wakacyjnych perypetii młodszej siostry i własnych córek.

Każdy, kto zetknął się z Gabrielą, ulegał jej wewnętrznemu czarowi, sile, spokojowi i ciepłu. Lubili ją wszyscy bohaterowie cyklu i nawet nie zdawali sobie sprawy z tego, jak wiele spraw ma na głowie, do jak licznych zobowiązań

przywykła. Uznawane przez starsze pokolenie Borejków wartości udało się za-
szczepić w dzieciach, którym dzięki temu łatwiej żyć, choć tak naprawdę życie
staje się coraz cięższe. „Wierzą także w siebie nawzajem, zawsze mogą na siebie
liczyć, cieszą się z możliwości bycia razem, pomagają sobie i wspierają się, czer-
piąc z tego siłę” (Kralkowska-Gątkowska 2011, s. 246).

Druga siostra Natalii, Ida Pałys, z wykształcenia lekarz laryngolog, jest
w piątym miesiącu ciąży i pracuje na dwóch etatach w klinice i w przychodni.
Ma zielone, skośne oczy i miedziane loki. Ida ze swoimi szybkimi, stanowczymi
ruchami i inteligentnym, sceptycznym spojrzeniem w przeciwieństwie do Natalii
budziła respekt i zaufanie. Musierowicz czyniąc ją tak bardzo zapracowaną i zwią-
zaną obowiązkami wobec własnej rodziny osobą, uniemożliwia jej (podobnie jak
Gabrieli) ewentualną bezpośrednią pomoc śledzonej przez Filipa siostrze.

Patrycja Borejko, zwana Pulpecją, złotowłosa, z policzkami pałającymi jak
dwie róże, z lazurowymi oczami i cerą jak melba. Na Wielkanoc wyszła za męż.
w utworze wyglądała dokładnie na kogoś, kim była: na młodą, szczęśliwą kobietę
w rozkwicie urody.

Siostrzenica głównej bohaterki, Laura Pyziak, zwana jest Tygryskiem ze
względu na dużą odwagę i gotowość do poświęceń. Ma skośnookie, stalowe oczy
i ciemne długie loki. Choć za trzy miesiące skończy dopiero dziesięć lat jest po-
stacią stanowczą, mającą własne zdanie i dlatego pobłażliwie traktującą Natalię,
wykorzystującą jej nieśmiałość. w utworze dowiadujemy się, że zbierając jako
skarbniczka składki na fundusz klasowy, nie odprowadzała pieniędzy do sekreta-
riatu, lecz kupowała za nie swoje ulubione lody Banana Joe. Została jej obniżona
ocena ze sprawowania na bardzo niską. Dziewczyna nie lubiła, kiedy ktoś wyda-
wał jej polecenia, jednak dla swojej mamy czyniła wyjątek. Bardzo kochała swoją
mamę, ale była zbyt leniwa, by pomagać jej w codziennych obowiązkach. Lubiła
potajemnie używać wszystkich perfum swoich trzech ciotek. Laura odegrała dużą
rolę w powieści wpływając na przebieg zdarzeń. Swoją pomysłowością wykazała
się zostawiając znaki dla Nerwusa w postaci pustych papierków po wafłach, żeby
ten odnalazł je bez trudu. Laura występuje więc potajemnie przeciwko Natalii,
czyniąc to jednak w dobrej intencji uważając, że działa dla jej dobra. Laura jest
odzwierciedleniem psotnego Puka z Szekspirowskiego *Snu nocy letniej*, który in-
terweniując w rzeczywistość, płące drogi głównych bohaterów. w obu utworach,
autorzy zdecydowali się na podobny dobór szczegółów, gdzie „wszystko zostaje
ożywione, jak we wierzeniach pierwotnych ludzi albo w opowiadaniach dziecka”
(Mroczkowski 1987, s. 26).

Starszą siostrą Laury i pozostającą w jej cieniu przez całą akcję dziesiątego utworu cyklu jest Róża Pyziak. Wkraczająca w wiek dojrzewania, pieszczotliwie nazywana Pyzą, jest przeciwieństwem swojej niespełna dziesięcioletniej siostry. Poczciwa, kragła i rumiana, z miedzianą grzywką i strupami po niedawno przebytej ospie wietrznej. Charakteryzuje ją pracowitość i sumienność. Pomaga w obowiązkach domowych i zajmuje się opieką nad młodszym bratem, Ignacym. Natalia wyznaje, że Róża odziedziczyła zapierające dech spojrzenie Gabrieli.

W trakcie trwania akcji powieści, główni bohaterowie spotykają na swojej drodze ludzi, którzy pomimo swojej krótkiej obecności, wpływają na przebieg wydarzeń. Na początku utworu, w pociągu zmierzającym nad morze, bohaterki poznają współpasażerkę, która została sojusznicą Nutrii i pomogła jej oraz dziewczynkom uciec przed Nerwusem. Drugim bohaterem epizodycznym jest taksówkarz, który pomaga w wyjeździe z miasta i zgubieniu, śledzącego całą trójkę, Filipa. Niedługo później, obsługująca Nerwusa kelnerka, o macierzyńskim uśmiechu i włosach blond, daje mu wskazówki, które pozwalają mu odnaleźć Natalię i jej siostrzenicę. w końcu zaprezentowani pod koniec powieści, pojawiają się znani z wcześniejszych tomów *Jeźycjady*, pani Marta i pan Bronek Jankowiakowie, którzy zgodzili się przyjąć do siebie na wakacje Laurę i Różę, dzięki czemu Natalia może przekazać im opiekę nad dziewczynkami.

PODSUMOWANIE

Małgorzata Musierowicz, w powieści *Nutria i Nerwus*, przedstawiła obraz tradycyjnej, wielopokoleniowej, kochającej się rodziny inteligenckiej. w rodzinach tych, pozytywnie nastawionych do świata i ludzi, panuje klimat życiowego optymizmu, wzajemnej tolerancji i wyrozumiałości. Matki w tej rodzinie to opoki domowe, kochające pogodne, ciepłe i zapracowane. Zajmują się przede wszystkim gospodarstwem domowym i wychowywaniem dzieci. Ojcowie charakteryzują się wysoką kulturą umysłową, pracują zawodowo, mają duże poczucie humoru. Dzieci są na ogół pogodne, rozumne, szlachetne i zarazem niesforne. Mają rozmaite kłopoty, przeżywają przeróżne perypetie uczuciowe, buntują się przeciw pewnym schematom życiowym, szukają swojego miejsca w życiu i starają się budować własny system wartości. „Pragną przeżyć życie pięknie: bez nienawiści, kłamstwa i duchowego zniewolenia, w poczuciu własnej godności” (Frycie 2014, s. 199).

BIBLIOGRAFIA

Literatura

Bednarska M.

- 1998 *Wybrane dwudziestowieczne powieści dla dziewcząt – próba charakterystyki historyczno-literackiej i ich recepcji społecznej (współcześnie)*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie”, Seria: Filologia Polska, z. 7, s. 5.

Brzuchowska Z.

- 2006 *Powieść dla dziewcząt, powieść pensjonarska*, w: *Słownik literatury popularnej*, red. T. Żabski, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.

Frycie S.

- 2014 *Literatura dla dzieci i młodzieży w latach 1970-2005. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź 2014.

Frycie S.

- 2002 *Małgorzata Musierowicz*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Warszawa 2002.

Kruszewska-Kudelska A.

- 1972 *Polskie powieści dla dziewcząt po roku 1945*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1972.

Makowiecki Z. A.

- 2004 *Słownik postaci literackich. Literatura Polska*, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa.

Musierowicz M.

- 2008 *O twórczości autorki Jezycjady*, red. P. Dakowicz, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, Łódź.

Musierowicz M.

- 1995 *Nutria i Nerwus*, Wydawnictwo Akapit Press, Łódź.

Kralkowska-Gątkowska K.

- 2011 *Rodzina w czasach przełomów. Literackie diagnozy od XIX do XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Szekspir W.

1987 *Sen nocy letniej*, oprac. P. Mroczkowski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

Netografia

https://www.akapit-press.pl/1__jezycjada [dostęp 10.05.2024].

REFUSAL TO ACCEPT A CRIMINAL MARK – A PRIVILEGE OR A TRAP?

Summary: The work *Nutria i Nerwus* by Małgorzata Musierowicz is a story about the love problems of the main character – Natalia. The heroines of the novel, addressed to girls, are the daughters of Ignacy and Mila, who are becoming independent, and the daughters of Gabriela – Laura and Róża, who are entering adolescence. In the work, Musierowicz presents a model of a multigenerational family, which is characterized by unconditional love. The novel is filled with humor and life optimism. The narrative is conducted from the point of view of the main character, Natalia, thanks to which one can see the world through her eyes. The novel shows girls and adult women in different life circumstances, in which their choices and actions are determined by the "Borejkowy ethos", a universal and socially valuable way of behaving. Their loves, rebellions and searches for the right path in everyday situations of childhood, adolescence and maturity are connected not only with family life, but also with external circumstances – the social and economic state prevailing in Poland in the last twenty years of the 20th century.

Keywords: Małgorzata Musierowicz, *Nutria* and *Nerwus*, novel for girls

PROCES CYFRYZACJI URZĘDÓW GMIN NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Streszczenie: Proces cyfryzacji w urzędach gmin w Polsce jest kluczowym elementem modernizacji administracji publicznej, mającym na celu usprawnienie obsługi mieszkańców oraz zwiększenie efektywności działań urzędów. Proces cyfryzacji zaczyna się od opracowania strategii cyfryzacji, która obejmuje: analizę potrzeb, poprzez zidentyfikowanie obszarów, które wymagają usprawnienia, takich jak obsługa mieszkańców, zarządzanie dokumentami, pozyskanie funduszy i korzystanie z funduszy krajowych, takich jak Program Operacyjny Polska Cyfrowa oraz unijnych, którego przykładem są Fundusze Strukturalne współpraca z partnerami, konsultacje z dostawcami technologii i ekspertami ds. cyfryzacji. Najważniejszym elementem cyfryzacji jest implementacja programowania, który umożliwi zarządzanie sprawami urzędowymi w formie cyfrowej, eliminując papierowe dokumenty, E- usługi, platformy takie jak ePUAP, które umożliwiają mieszkańcom załatwianie spraw online. Cyfryzacja polskich urzędów gmin jest procesem ciągłym, który stawia na coraz bardziej zaawansowane technologie. Powyższe stwierdzenia zanalizowane zostaną na podstawie badania przeprowadzonego, w oparciu o konsultacje z urzędnikami gmin na terenie województwa świętokrzyskiego.

Słowa kluczowe: cyfryzacja, ePUAP, e-Doręczenia, gmina, świętokrzyskie, fundusze strukturalne

WSTĘP

Proces cyfryzacji w urzędach gmin w Polsce stanowi kluczowy filar modernizacji administracji publicznej. Jego głównym celem jest nie tylko usprawnienie obsługi mieszkańców, lecz także zwiększenie efektywności i przejrzystości działań urzędów. W dobie postępującej transformacji cyfrowej, wdrażanie nowoczesnych

rozwiązań technologicznych w sektorze publicznym staje się nie tyle wyborem, co koniecznością.

Cyfryzacja rozpoczyna się od opracowania kompleksowej strategii cyfryzacji, której fundamentem jest analiza potrzeb konkretnej jednostki samorządowej. Etap ten obejmuje identyfikację obszarów wymagających optymalizacji, takich jak: obsługa interesantów, zarządzanie dokumentacją, organizacja pracy wewnętrznej urzędu czy procedury związane z pozyskiwaniem funduszy. Istotne miejsce zajmuje tu również diagnoza dostępnych źródeł finansowania – zarówno krajowych, np. Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, jak i unijnych, takich jak Fundusze Strukturalne UE.

Kluczowym elementem cyfryzacji urzędów jest implementacja systemów informatycznych, które pozwalają na cyfrowe zarządzanie sprawami urzędowymi, przekłada się to m.in. na eliminację tradycyjnych, papierowych dokumentów i rozwój e-usług. Przykładem jest platforma ePUAP, czyli Elektroniczna Platforma Usług Administracji Publicznej, dzięki której mieszkańcy mogą składać wnioski, deklaracje czy załatwiać inne sprawy urzędowe bez wychodzenia z domu.

Proces cyfryzacji urzędów gmin w Polsce ma charakter ciągły i dynamiczny. Stale rosnące oczekiwania obywateli, rozwój technologii informacyjnych oraz zmiany legislacyjne powodują, że gminy muszą nieustannie dostosowywać swoje rozwiązania do nowych realiów, wdrażając coraz bardziej zaawansowane narzędzia, takie jak platformy do automatyzacji procesów, sztuczna inteligencja czy aplikacje mobilne.

Analizowanym obszarem było województwo Świętokrzyskie zlokalizowane w środkowo-południowej części Polski na obszarze Wyżyny Kieleckiej, Granice województwa otoczone jest sześcioma województwami mazowieckie, lubelskie, podkarpackie, małopolskie, śląskie, łódzkie z największymi aglomeracjami miejskimi w Polsce - Warszawską, Krakowską, Katowicką i Łódzką. Odległość od stolicy województwa, miasta Kielce do centrum tych aglomeracji mieści się w przedziale 120 - 180 km. Województwo jest położone pomiędzy Autostradami A-2 i A-4, które są korytarzami infrastruktury transportowej w relacji wschód-zachód o znaczeniu kontynentalnym oraz Autostradą A1na wschód od korytarza w relacji północ-południe (Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej Województwa Świętokrzyskiego, źródło: <https://www.kielce.uw.gov.pl/download/1/13204/5r-po> (dostęp: 24.03.2025 r.).

METODYKA

W niniejszym badaniu zastosowano metodę sondażu diagnostycznego w formie wywiadu telefonicznego, należącego do technik jakościowych. Celem tej metody było uzyskanie opinii urzędników administracji publicznej na temat wprowadzenia cyfryzacji w urzędach.

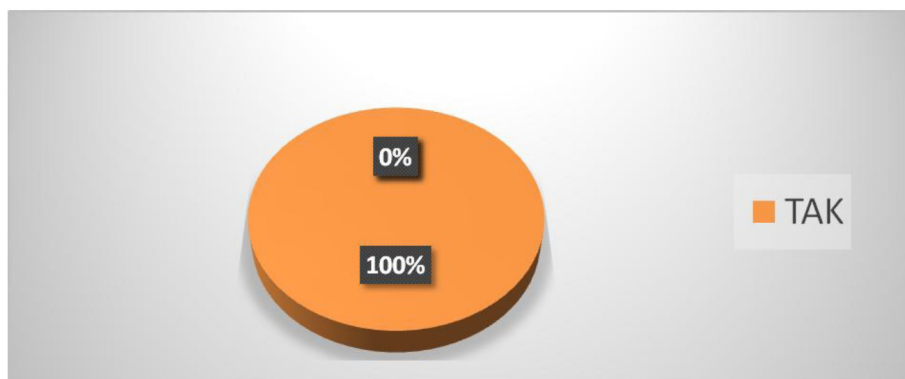
Kontaktowano się telefonicznie z wybranymi pracownikami urzędów, zadając im dwa precyzyjnie sformułowane pytania otwarte. Wywiady miały charakter indywidualny, niesformalizowany, lecz oparty na wcześniej przygotowanym schemacie. Umożliwiło to zebranie subiektywnych ocen, opinii i spostrzeżeń dotyczących wpływu procesów cyfryzacji na codzienne funkcjonowanie urzędów oraz jakość świadczonych usług.

Metoda ta pozwoliła na szybkie dotarcie do grupy respondentów bez konieczności organizowania spotkań osobistych, co było szczególnie istotne w kontekście ograniczeń czasowych oraz organizacyjnych. Ponadto forma telefoniczna sprzyjała uzyskaniu szczerych odpowiedzi w mniej formalnej atmosferze. Celem badania było uzyskanie opinii urzędników na temat postrzegania procesu cyfryzacji, jego efektów oraz napotykanych trudności.

WYNIKI I DYSKUSJA

Badaną grupę, która wzięła udział w powstaniu niniejszej pracy stanowili urzędnicy wykonujący swoje obowiązki w urzędach gmin na terenie województwa świętokrzyskiego. Metoda zastosowana do przeprowadzania badania, polegała na rozmowie telefonicznej z pmiotem obsługującym jednostkę, pytania kierowane były najczęściej do informatyków, którzy o rozwoju e-usług oraz szeroko rozumianej cyfryzacji posiadają największy zasób wiedzy. Odpowiedzi w badaniu udzieliło trzydziestu pięciu urzędników z poszczególnych gmin.

Pierwszym zadaniem pytaniem w ankiecie było: „Czy korzystają państwo z e-usług w jednostce?”, gdzie 100% badanych udzieliło odpowiedzi twierdzącej, potwierdzającej fakt obsługiwania interesantów za pomocą e-usług w ich jednostce. Deklarowali fakt, iż takie usługi funkcjonują w urzędzie, a interesanci w sposób swobodny mogą załatwiać swoje bieżące sprawy za ich pomocą. Świadczy to o zadowalającym poziomie oferowanych e-usług na terenie województwa świętokrzyskiego.

Wykres 1. Czy korzystają państwo z e-usług w jednostce?

Źródło: opracowanie własne, na podstawie badania

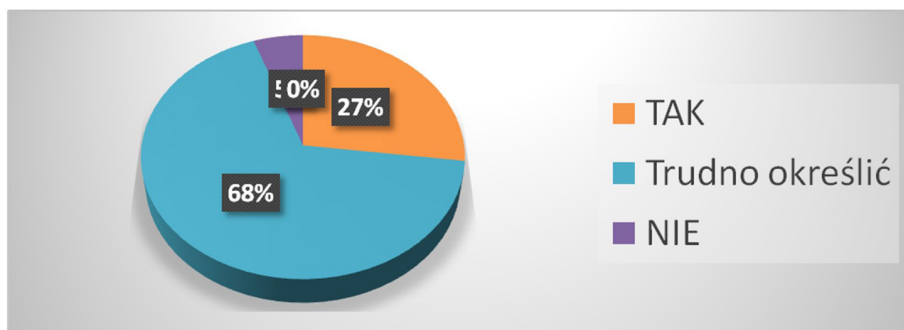
Do głównych form załatwiania spraw drogą elektroniczną, jakie obsługują gminy na terenie województwa świętokrzyskiego zaliczyć należy ePUAP, czyli Elektroniczną Platformę Usług Administracji Publicznej, która jest polskim systemem teleinformatyczny, który umożliwia wszystkim obywatelom załatwianie spraw urzędowych w formie elektronicznej, bez konieczności osobistego stawienia w urzędzie. Platforma ta została stworzona w celu ułatwienia komunikacji z instytucjami publicznymi oraz usprawnienia obiegu dokumentów (Załatw sprawy urzędowe przez internet na ePUAP, źródło: <https://www.gov.pl/web/gov/zalatwaj-sprawy-urzedowe-przez-internet-na-epuap> (dostęp: 25.03.2025 r.).

ePUAP jest jednym, ogólnokrajowym miejscem, w którym zgromadzone są różnego rodzaju e-usługi oferowane przez administrację publiczną – zarówno rządową, jak i samorządową. Dzięki temu obywatele mogą załatwiać wiele spraw w jednym serwisie. Platforma pozwala na elektroniczne wypełnianie, podpisywanie i przysyłanie dokumentów do odpowiednich urzędów. Eliminacja papierowej formy przyspiesza proces obsługi spraw i ogranicza koszty.

Kolejną platformą obsługiwaną przez gminy w świętokrzyskim są eDoręczenia jest to system elektronicznych doręczeń, stworzony w ramach rozwoju e-administracji w Polsce. Umożliwia on bezpieczne, szybkie i prawnie wiążące przysyłanie dokumentów oraz oficjalnych powiadomień między administracją publiczną, a obywatelami lub przedsiębiorcami (e-Doręczenia, źródło: <https://www.gov.pl/web/e-doreczenia> (dostęp: 25.03.2025 r.).

Priorytetowym celem świadczenia usług za pomocą eDoręczeń jest skrócenie czasu doręczania korespondencji oraz umożliwienie załatwiania spraw urzędowych na odległość bez konieczności udawania się do placówki operatora

pocztowego. Spowoduje to usprawnienie procesu doręczania oraz pozwoli na wysyłanie i odbieranie korespondencji w dowolnym miejscu, bez konieczności informowania o każdorazowej zmianie miejsca pobytu (Monarcha-Matlak 2020, s. 291-292).

Wykres 2. Czy wprowadzenie e-usług/ cyfryzacji w gminie usprawniłoby pracę urzędu?

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie badania

Kolejne pytanie miało na celu zbadanie subiektywnej opinii badanych urzędników, na temat wprowadzenia e-usług oraz cyfryzacji na terenie gminy, czy ich zdaniem takie środki usprawniają pracę urzędu, czy niemniej komplikują ją oraz czy możliwym jest wprowadzenie całkowitego przejścia na usługi elektroniczne.

Pracownicy udzielający odpowiedzi podchodzili z rezerwą do metody opierającej się całkowitej cyfryzacji załatwiania spraw urzędowych, swoją obawę motywowali sytuacją demograficzną panującą na terenie województwa świętokrzyskiego oraz jednostek, obsługiwanych przez nich. Czynnikiem ograniczającym było ich zdaniem wiek ludności zamieszkującej badany teren, w którym przeważają osoby w wieku starszym, co urzędnicy motywowali ich nieznacznym brakiem umiejętności informatycznych oraz brakiem wyposażenia gospodarstw domowych w sprzęt komputerowy.

Zadając powyższe pytanie: „Czy wprowadzenie e-usług/ cyfryzacji w gminie usprawniłoby pracę urzędu?” 68% osób podlegających analizie odpowiedziało, iż trudno jednoznacznie określić tą sytuację, gdyż pracę urzędników ich zdaniem by to usprawniło, niemniej mogłoby to być uciążliwe dla mieszkańców. Fakt usprawnienia pracy potwierdziło 27% ankietowanych, którzy uważają iż ich infrastruktura oraz społeczna ludność i pracownicy są przystosowani do zmian idących z wprowadzeniem nowych technologii. Niemniej odnotowano też grupę

– 5%, której zdaniem takie kroki mogą negatywnie wpłynąć na organizację pracy urzędu i preferują formę tradycyjnego załatwiania spraw w urzędzie.

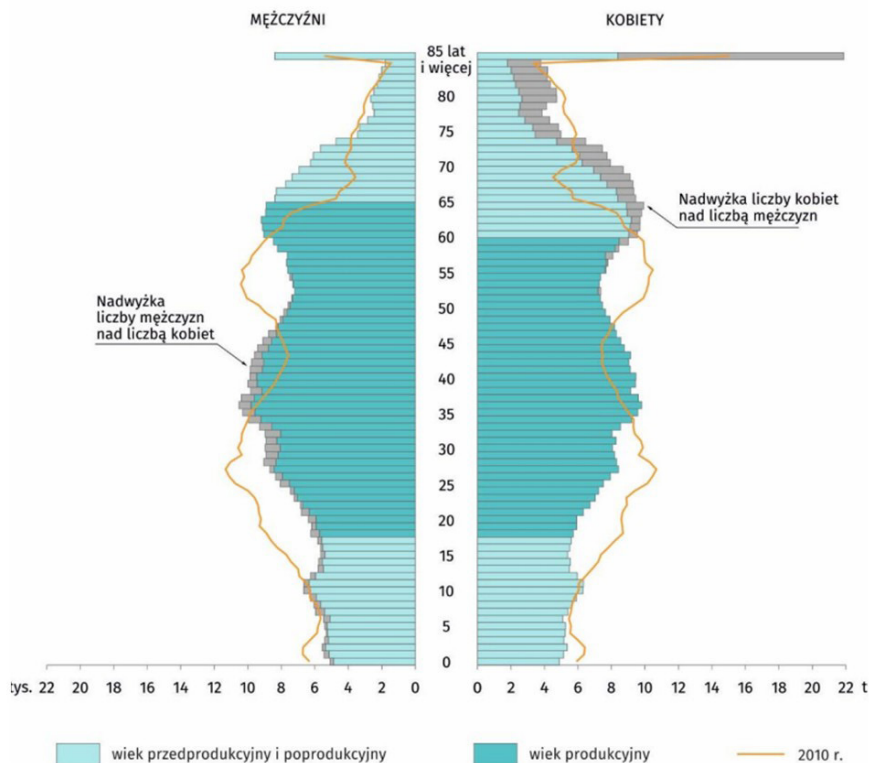
Wszelkie obawy jakie zgłaszali urzędnicy nakierowane były na strukturę wieku panującą w regionie oraz na preferencję obywateli związana z bezpośrednim kontaktem przy załatwianiu spraw oraz z sytuacjami, w których dokonanie czynności za pomocą drogi elektronicznej jest uniemożliwione z różnych względów, często były to bariery koniugacyjne wynikające z nieporozumień lub niedoprecyzowań ze strony systemu, z czym niemniej poradzi sobie urzędnik, mogący w racjonalny sposób wytłumaczyć zaistniałą sytuację.

Wyniki uzyskane z przeprowadzonej analizy należy odnieść do raportu GUS, z którego wynika, iż na terenie województwa świętokrzyskiego występuje depopulacja, która jest wynikiem kształtowania się niekorzystnych czynników demograficznych, którymi są naturalny ruch oraz przemieszczanie się ludności. Ujemny przyrost naturalny utrzymywał się w latach 2010- 2019 w połączeniu z ubytkami migracyjnym, w efekcie spowodował ogólny spadek liczby ludności województwa o wysokość 3,8%. Największy spadek na poziomie lokalnym proces depopulacji odnotowano szczególnie wyraźnie w powiatach: skarżyskim, opatowskim, ostrowieckim, kazimierskim i pińczowskim, gdzie procentowy ubytek ludności znajdował się w przedziale od 7,1% do 6,0% (Monarcha-Matlak, 2020, s. 291-292).

Województwo świętokrzyskie jest jednym z najmniejszych województw pod względem terytorialnym, jak i populacyjnym (Procesy demograficzne w województwie świętokrzyskim w latach 2000–2019 oraz w perspektywie do 2050 r. (Urząd Statystyczny w Kielcach). Powierzchnia terytorialna to 11711 km², która podzielona jest na 102 gminy oraz 14 powiatów, w tym jedno miasto Kielce na prawach powiatu, które jest największym terytorialnie miastem województwa i jego głównym ośrodkiem miejskim, przemysłowym, kulturalno – naukowym (Poznaj Świętokrzyskie, źródło: <https://swietokrzyski-przewodnik.pl/poznaj-swietokrzyskie> (dostęp: 24.03.2025 r.)). Liczba ludności województwa stanowi niespełna odsetek 3% ogółu ludności Polski. Ludność na terenie województwa jest rozmieszczona nie równomiernie, zaistniała sytuację definiują warunki przyrodniczo-geograficzne oraz społeczno-ekonomiczne.

Średnia gęstość zaludnienia wynosi 105 osób na km², jednak sytuacja ta była różna w zależności od położenia w przestrzeni. Podregion kielecki, który skupia centralne oraz północne obszary przemysłowe, w odróżnieniu do podregionu sandomiersko-jędrzejowski, który obejmuje typowo rolnicze południową część województwa. Obszarami podregionu kieleckiego, które są najgęściej

zaludnione to miasto stołeczne Kielce, w którym wskaźnik wyniósł 1777 osób/km² oraz dawne powiaty przemysłowe, tj. skarżyski, ostrowiecki oraz starachowicki, natomiast najmniejsze zagęszczenie wystąpiło w powiatach o charakterze rolniczym, którymi są podregion włoszczowski, opatowski oraz pińczowski.

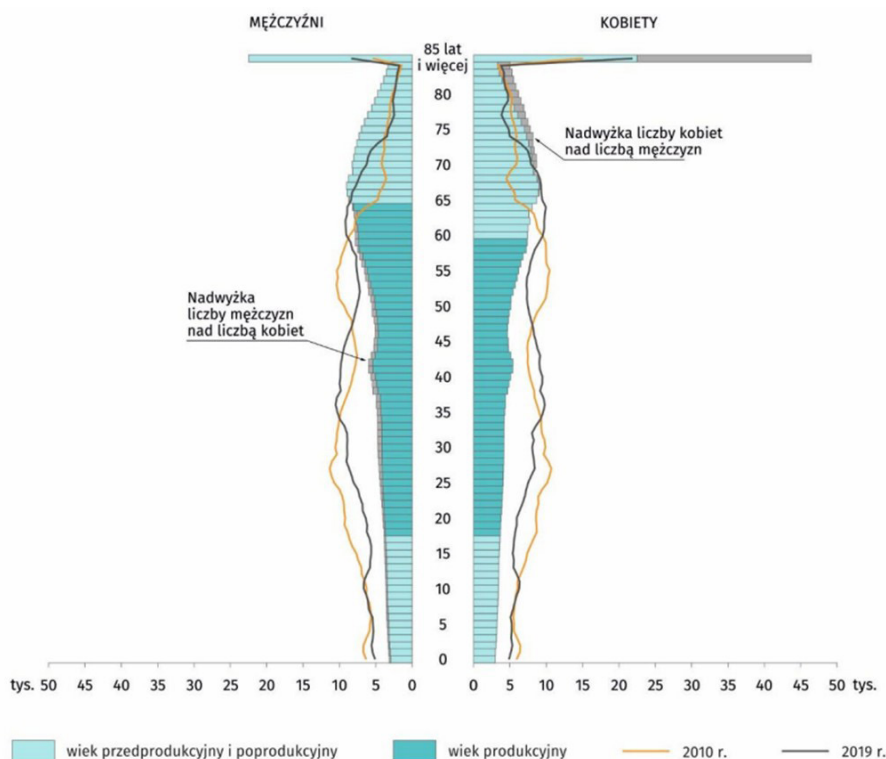

Rysunek 1. Stan i struktura ludności według płci i wieku w 2019 r.

Źródło: Urząd Statystyczny w Kielcach

Prognozy przedstawiają, że liczba ludności w województwie świętokrzyskim obniży się do 976,9 tys. osób do 2050 r., co przełoży się na spadek liczebność populacji o 0,8%. Głównym czynnikiem determinującym powstawanie głębokiego spadku liczby ludności będzie prognozowana liczba urodzeń, która w 2050 r. zmniejszy się o 40% w porównaniu z 2019 r., co jest konsekwencją zastępowania obecnej żyjącej generacji dorosłych przez mniej liczne kolejne roczniki mieszkańców województwa. Znaczne ograniczenie liczby urodzeń przełoży się na gwałtowny spadek przyrostu naturalnego (Procesy demograficzne w województwie świętokrzyskim w latach 2000–2019 oraz w perspektywie do 2050 r. W dalszej perspektywie niekorzystnie kształtować się będzie saldo

migracji, odmiennie niż w przypadku przyrostu naturalnego, prognozuje się, że nie będzie się ono pogarszać, to liczba opuszczających województwo świętokrzyskie będzie w dalszym ciągu regularnie przewyższać grupę osób osiedlających się tutaj. Poprawa będzie wynikała przede wszystkim z ograniczania ujemnego salda migracji w miastach, podczas gdy na wsi oczekiwane jest utrzymanie niewielkich dodatnich przepływów ludności. (Urząd Statystyczny w Kielcach).

Rysunek 2. Stan i struktura ludności według wieku i płci w 2050 r.

Źródło: Urząd Statystyczny w Kielcach

Wbrew obawą jakie płynęły z przeprowadzonej analizy, spowodowanych utrudnieniami związanymi z niedostosowaniem infrastruktury do zmian technologicznych, jakie stają przed urzędami wyszła Unia Europejska, która prowadząc program pt. „Cyfrowe Województwo – blisko 1 mln zł dla regionu”. Działanie to współfinansowane w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Program Operacyjny Polska Cyfrowa na lata 2014- 2020, Oś Priorytetowa V Rozwój Cyfrowy JST oraz wzmocnienie cyfrowej odporności na zagrożenia,

REACT-EU Działanie 5.1 Rozwój cyfrowy JST oraz wzmocnienie cyfrowej odporności na zagrożenia dotyczące realizacji konkursu grantowego „Cyfrowe Województwo”. Celem projektu była cyfryzacja urzędów poprzez nabycie sprzętu IT i oprogramowania, doposażenie serwerowni, modernizacji i rozbudowy wewnętrznej sieci LAN, licencji niezbędnych do realizacji e-usług, pracy i edukacji zdalnej (Cyfrowe Województwo – blisko 1 mln zł dla regionu, źródło: <https://www.swietokrzyskie.pro/cyfrowe-wojewodztwo> (dostęp: 25.03.2025 r.).

Niemniej mając na uwadze strukturę wieku mieszkańców w chwili obecnej oraz jej perspektywę na lata kolejne, należałoby wysnuć wnioski, iż koniecznym działaniem które usprawniłoby proces cyfryzacji na terenie województwa powinna stać się edukacja obywateli z zakresu cyfryzacji, która stanowić powinna fundament tego procesu. Z takich chociażby względów, iż sam zasób infrastruktury informatycznej bez posiadanych umiejętności nie będzie miał przełożenia na końcowych efekt działań, może mieć jedyne niepożądane skutki ze względu na nietrafnie wydane środki finansowe.

ZAKOŃCZENIE

Gminy jako najmniejsze, niemniej najważniejsze jednostki samorządu terytorialnego, co określone zostało w aktach prawnych, takich jak Konstytucja RP oraz inne podległe jej ustawy w najlepszy sposób obrazuje potrzeby i oczekiwania lokalnej społeczności. Warunkują to powierzone jej zadania oraz realizacja zadań własnych, które mają największe znaczenie w życiu codziennym mieszkańców oraz zaspokajają zbiorowe potrzeby ludności.

Przeprowadzona analiza, której podlegały gminy z terenu województwa świętokrzyskiego obrazuje, iż całkowite przejście na cyfryzację rządów gmin jest mało możliwym scenariuszem uwarunkowanym strukturą wieku omawianego regionu. Przedstawiona sytuacja nie jest odnotowywana jedynie na terenie omawianego województwa, ale występuje również w innych częściach kraju.

Proces cyfryzacji urzędów gmin w Polsce nieustannie postępuje, wykorzystując coraz nowocześniejsze technologie, w celu zacierania białych plam na terenie Polski z pomocną ręką wychodzi Unia Europejska, która oferuje pomoc w procesie wyrównywania szans związanych z rozwojem cyfryzacji i postępem w branży IT we współczesnym świecie.

Niemniej biorąc pod uwagę powyższe czynniki oraz przeprowadzoną analizę całkowita cyfryzacja urzędów gmin na chwilę obecną nie jest możliwa, jednakże pozostanie przy formie hybrydowej jest jak najlepszym rozwiązaniem biorąc

pod uwagę uwarunkowania społeczne oraz obecne zasoby sprzętu technicznego w jednostkach.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

Ustawa z dnia 8 marca 1999 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2018 r. poz. 994 z późn. zm.)

Literatura

Bednarek P.

2012 *Controlling w zarządzaniu gminą*, Warszawa

Dylewski M., Filipiak B., Gorzałczyńska-Koczkodaj M.

2012 *Finanse samorządowe. Narzędzia. Decyzje. Procesy*, Warszawa

Florczak E., Skrobisz K.

2023 *Samorząd gminny a ekonomia społeczna – struktura organizacyjna i perspektywy współpracy*, Uczelnia Łazarskiego, Warszawa

Monarcha-Matlak A.

2020 *Usługa rejestrowanego doręczenia elektronicznego*, Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie, Tom XIII, nr 1, Lublin

Sekuła A.

2016 *Część II. Zarządzanie w organizacjach publicznych - Gmina w systemie zarządzania państwem* [w:] *Meandry zarządzania*, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk

Sikora T.

2014 *Podstawowe wymiary relacji samorządu gminnego z sektorem małych i średnich przedsiębiorstw*, „Finansowy Kwartalnik Internetowy e-Finanse” Nr 4, Warszawa

Netografia

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej Województwa Świętokrzyskiego, źródło: <https://www.kielce.uw.gov.pl/download/1/13204/5rpo> (dostęp: 24.03.2025 r.).

Procesy demograficzne w województwie świętokrzyskim w latach 2000–2019 oraz w perspektywie do 2050 r. (Urząd Statystyczny w Kielcach).

Poznaj Świętokrzyskie, źródło: <https://swietokrzyski-przewodnik.pl/poznaj-swietokrzyskie> (dostęp: 24.03.2025 r.).

Załatw sprawy urzędowe przez Internet na ePUAP, źródło: <https://www.gov.pl/web/gov/zalatwiaj-sprawy-urzedowe-przez-internet-na-epuap> (dostęp: 25.03.2025 r.).

e-Doręczenia, źródło: <https://www.gov.pl/web/e-doreczenia> (dostęp: 25.03.2025 r.).

Cyfrowe Województwo – blisko 1 mln zł dla regionu, źródło: <https://www.swietokrzyskie.pro/cyfrowe-wojewodztwo> (dostęp: 25.03.2025 r.).

DIGITIZATION OF MUNICIPAL OFFICES ON THE EXAMPLE OF THE ŚWIĘTOKRZYSKIE VOIVODESHIP

Abstract: The process of digitization in municipal offices in Poland is a key element of the modernization of public administration, aimed at improving the service of residents and increasing the efficiency of the offices. The digitization process begins with the development of a digitization strategy, which includes: analysis of needs, by identifying areas that require improvement, such as service to residents, document management, obtaining funds and using national funds, such as the Digital Poland Operational Program and EU funds, an example of which are the Structural Funds cooperation with partners, consultations with technology providers and digitization experts. The most important element of digitization is the implementation of software that allows the management of official matters in digital form, eliminating paper documents, e-services, platforms such as ePUAP, which allow residents to handle matters online. The digitization of Polish municipal offices is a continuous process that focuses on increasingly advanced technologies. The above statements will be analyzed on the basis of a study conducted on the basis of consultations with municipal officials in the Świętokrzyskie Voivodeship.

Keywords: digitalization, ePUAP, e-Delivery, commune, Świętokrzyskie Voivodeship, structural funds

STOSUNKI PRAWNE MIĘDZY RZECZPOSPOLITĄ POLSKĄ A STOLICĄ APOSTOLSKĄ W TOKU POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO ORAZ ODPOWIEDZIALNOŚĆ OSOBY DUCHOWNEJ

Streszczenie: Artykuł analizuje stosunki prawne między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską w kontekście postępowania administracyjnego, opierając się na zasadach współdziałania określonych w Konkordacie z 1993 r. Umowa ta ustanawia, że państwo i Kościół działają autonomicznie w swoich sferach – państwo przestrzega prawa krajowego, natomiast Kościół korzysta z prawa kanonicznego – jednocześnie współpracując dla dobra wspólnego. Przedmiotem analizy są m.in. zasady postępowania administracyjnego, w tym rola i obowiązki świadków, którzy muszą posiadać odpowiednią wiedzę do ustalenia stanu faktycznego sprawy. Omówiono również status prawny osób duchownych, podkreślając ich równouprawnienie jako obywateli, z zastrzeżeniem ochrony tajemnicy spowiedzi. Dodatkowo, artykuł porusza kwestię nadrzędności Konkordatu nad ustawami krajowymi, co wymaga harmonizacji norm prawnych w razie sprzeczności oraz zakazuje działań sprzecznych z gwarancjami umowy. W kontekście wartości społecznych, przedstawiono wspólne podejście państwa i Kościoła do instytucji małżeństwa i rodziny, które stanowią fundament stabilnego społeczeństwa.

Słowa kluczowe: Konkordat, postępowanie administracyjne, duchowny, prawo kanoniczne, małżeństwo

WSTĘP

Jednym z obszarów współdziałania Kościoła i Państwa może być prawo procesowe. Obszar ten powinien mieć na uwadze normy dwóch zupełnie

odrębnych porządków prawnych, którymi są porządek państwowy oraz porządek kościelny. Mając na uwadze powyższą problematykę, przy rozwiązywaniu kwestii spornych należy mieć na względzie zarówno normy prawa polskiego, a szczególnie Konkordat między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską, jak również normy uregulowane w prawie kanonicznym, które stanowią prawo wewnętrzne Kościoła katolickiego (Kamiński 2023, s. 93-94).

W myśl art. 1 Konkordatu między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską, który wyraźnie sformułował zasadę współpracy między Kościołem a państwem. Umowa ta nie tylko określa zakres współdziałania, ale również podkreśla, że każda ze stron działa na własnych zasadach, zachowując suwerenność w swoich sferach działania. Współdziałanie musi odbywać się z poszanowaniem autonomii i niezależności każdej ze stron. Dla Kościoła oznacza to swobodę w rządzeniu własnymi sprawami, wydawaniu wewnętrznych regulacji oraz wykonywaniu władzy duchownej i jurysdykcyjnej na podstawie prawa kanonicznego. Dla państwa jest to przestrzeganie prawa państwowego, które nie ingeruje w wewnętrzne sprawy Kościoła. Konkordat nie jest umową między dwoma państwami, lecz między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską, która reprezentuje Kościół Katolicki. Stolica Apostolska posiada osobowość prawną międzynarodową, co umożliwia jej występowanie w roli najwyższego organu Kościoła Katolickiego. Dzięki temu, umowa ta szanuje specyfikę Kościoła, umożliwiając mu uchwalanie wewnętrznych aktów prawnych dotyczących praw i obowiązków wiernych oraz duchownych. (Kamiński 2023, s. 93- 94).

Ważnym aspektem jest to, że Kościół i Państwo funkcjonują na tym samym terytorium i działają w obrębie tego samego społeczeństwa. Wielu obywateli jednocześnie należy do wspólnoty państwowej oraz uczestniczy w życiu religijnym. Dlatego współdziałanie obu podmiotów musi uwzględniać potrzeby i prawa obywateli, tworząc przestrzeń, w której zarówno aspekty duchowe, jak i państwowe są harmonijnie rozwijane. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej jasno określa, iż zasada niezależności i autonomii Państwa i Kościoła oraz współdziałania między tym odrębnymi od siebie jednostkami, ma opierać się na tworzeniu wspólnego dobra oraz działać dla dobra poszczególnych jednostek, przez co rozumie się, że Państwo i Kościół nie konkurują między sobą, lecz „choć z różnego tytułu służą powołaniu jednostkowemu i społecznemu tych samych ludzi” (art. 1 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318.).

METODYKA

W niniejszej pracy zastosowano metodę dogmatyczno-prawną, polegającą na analizie obowiązujących norm prawa kanonicznego i prawa polskiego w zakresie tajemnicy spowiedzi. Uzupełniając wykorzystano także elementy metody porównawczej, które pozwoliły zestawzić rozwiązania funkcjonujące w dwóch systemach prawnych – kościelnym i państwowym – w odniesieniu do instytucji tajemnicy spowiedzi. Analizie poddano akty normatywne, zwłaszcza Kodeks Prawa Kanonicznego oraz Kodeks Karny Rzeczypospolitej Polskiej, a także literaturę przedmiotu i orzecznictwo. Celem przyjętej metody jest umożliwienie wyciągnięcia wniosków co do aktualnego stanu prawnego oraz wskazanie ewentualnych obszarów kolizji między prawem państwowym a kościelnym.

Głównym celem pracy jest zbadanie, jak ukształtowana jest tajemnica spowiedzi w prawie kanonicznym i prawie polskim, jakie znaczenie przypisuje się jej w obu porządkach prawnych oraz jakie problemy praktyczne mogą wynikać z ich współistnienia, zwłaszcza w kontekście ochrony tajemnicy spowiedzi w postępowaniu karnym. W związku z tym postawiono następujące pytania badawcze: Jakie znaczenie ma tajemnica spowiedzi w prawie kanonicznym i jakie są jej granice?; W jaki sposób tajemnica spowiedzi chroniona jest w polskim porządku prawnym, w szczególności na gruncie prawa karnego?; Czy regulacje prawa państwowego są zgodne z wymaganiami prawa kanonicznego w zakresie ochrony tajemnicy spowiedzi? oraz Jakie konsekwencje prawne mogą wynikać z ewentualnego konfliktu obowiązku zachowania tajemnicy z obowiązkami procesowymi duchownego?

WYNIKI I DYSKUSJA

Celem postępowania administracyjnego jest ustalenie prawdy materialnej, czyli obiektywnego stanu faktycznego sprawy na podstawie rzetelnie udowodnionych faktów i okoliczności. Postępowanie administracyjne opiera się na dążeniu do odkrycia rzeczywistego stanu faktycznego, co oznacza że wszystkie ustalenia muszą być poparte dowodami. Rola organu administracyjnego polega na skrupulatnym zbadaniu zgromadzonych materiałów, aby na ich podstawie wydać decyzję zgodną z prawdą obiektywną. W administracyjnym trybie dowodowym istotne jest, aby świadek był osobą fizyczną, która nie uczestniczy jako strona w toczącej się sprawie. Wynika to z potrzeby zapewnienia obiektywizmu zeznań, świadek nie powinien mieć interesu osobistego w wyniku postępowania.

Zeznania stron sprawy są natomiast kwalifikowane jako inny środek dowodowy i podlegają odmiennym regułom. Przesłanką aby osoba mogła być uznana za świadka jest to, iż musi ona posiadać odpowiednią wiedzę dotyczącą sprawy, oznacza to że jej informacje muszą przyczyniać się do ustalenia stanu faktycznego. Wiedza ta może pochodzić z własnych obserwacji lub być wynikiem informacji przekazanych przez innych, ale kluczowa jest jej relewantność dla sprawy (Król 2018, s. 103-131).

Zgodnie z art. 83 § 1 Kodeksu Postępowania Administracyjnego, osoba spełniająca kryteria świadka ma prawny obowiązek stawienia się w charakterze świadka. Wezwanie wysłane przez właściwy organ zawiera wszelkie niezbędne informacje dotyczące miejsca, czasu i sposobu złożenia zeznań. Obecność świadka jest kluczowa, by postępowanie mogło przebiegać zgodnie z zasadą rzetelnego ustalania prawdy (art. 83 § 1 Ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, Dz.U. 1960 nr 30 poz. 168).

W przypadku, gdy osoba wezwana na świadka nie stawia się w wyznaczonym miejscu i czasie lub odmówi złożenia zeznań bez uzasadnionej przyczyny, przewidziana jest kara grzywny. Art. 88 Kodeksu Postępowania Administracyjnego umożliwia organowi administracyjnemu nałożenie sankcji – w pierwszym przypadku do 50 zł, a przy powtórnym uchylaniu się – do 200 zł. Sankcją jest również bezzasadna odmowa udziału w innych czynnościach dowodowych związanych z postępowaniem (art. 88 Ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, Dz.U. 1960 nr 30 poz. 168).

W polskim systemie prawnym status „duchownego” wynika przede wszystkim z wewnętrznych regulacji poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych, co oznacza że to właśnie te podmioty określają, kto może być uznany za duchownego na podstawie swojej struktury organizacyjnej, tradycji i regulaminów wewnętrznych. Taka autonomia w ustalaniu kryteriów wynika z zasady wolności wyznania, która jest gwarantowana zarówno przez Konstytucję, jak i przez międzynarodowe umowy, których Polska jest stroną. Konstytucja RP gwarantuje równouprawnienie kościołów i związków wyznaniowych oraz ich autonomię i wzajemną niezależność, przy jednoczesnym współdziałaniu z państwem dla dobra wspólnego. Relacje Polski z Kościołem Katolickim regulują Konkordat z 1993 r. oraz Ustawa z 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego. Natomiast stosunki z innymi kościołami i związkami wyznaniowymi określają ustawy oparte na umowach Rady Ministrów z ich przedstawicielami oraz ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z 1989 roku (Grabowski 2018, s. 7-9).

Duchowni, będący obywatelami polskimi, korzystają z tych samych praw obywatelskich co każdy inny obywatel. Oznacza to, że poza spełnianiem specyficznych wymogów i pełnieniem funkcji związanych z działalnością religijną, nie są oni dyskryminowani, ani ograniczani w zakresie praw obywatelskich – takich jak prawo do wolności osobistej, prawo do udziału w życiu publicznym, czy prawo do równości wobec prawa. Ograniczenie praw duchownych w zakresie, który wynika z pełnionej przez nich funkcji oraz autonomii wewnętrznej kościołów, naruszałoby fundamentalne zasady konstytucyjne. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia bowiem równość wszystkich obywateli wobec prawa oraz chroni wolność sumienia i wyznania. Dodatkowo, ratyfikowane umowy międzynarodowe, jak np. umowy dotyczące ochrony praw człowieka czy Konkordat z Kościołem Katolickim, zobowiązują państwo do poszanowania autonomii organizacyjnej i wolności religijnej, co oznacza, że jakiegokolwiek ograniczenia mogłyby być sprzeczne z tymi zobowiązaniami (Grabowski 2018, s. 7).

Minister właściwy w sprawach administracji, na podstawie danych od kościołów i innych związków wyznaniowych, publikuje w Monitorze Polski obwieszczenie zawierające wykaz stanowisk, których zajmowanie uprawnia do wydania zaświadczenia niezbędnego przy sporządzaniu aktu małżeństwa (Mezglewski 2001, s. 3-4). Osoba piastująca jedno z tych stanowisk uznawana jest za duchownego w rozumieniu przepisów prawa, choć sam termin "duchowny" nie został zdefiniowany w art. 27 ust. 2 Prawa o aktach stanu cywilnego (Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 czerwca 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy - Prawo o aktach stanu cywilnego, Dz.U. 2023 poz. 1378).

W oparciu o art. 195 pkt 3 Ordynacji podatkowej wiadomości uzyskane przez duchownego w ramach opieki lub posługi duchowej, które nie są związane ze spowiedzią, nie podlegają ochronie tajemnicy spowiedzi. Oznacza to, że jeżeli duchowny zdobył pewne informacje na podstawie swoich obowiązków duszpasterskich, ale nie wynikających z aktu spowiedzi, to takie informacje mogą być wykorzystane jako dowody w postępowaniach, w tym postępowaniach podatkowych (Nowak 2021, s. 66).

Zgodnie z art. 59 lit. b) rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnym, duchowni nie mogą być badani jako świadkowie w kwestiach, które powstały w wyniku spowiedzi lub dotyczą tajemnicy duchownej. Podobnie art. 284 pkt 2 Kodeksu postępowania cywilnego z 1932 r. wyłącza możliwość powołania duchownego jako świadka, jeżeli miał

on dostęp do informacji powierzonych mu w czasie spowiedzi lub pod tajemnicą duchowną.

Powyższe przepisy podkreślają równowagę między potrzebą pozyskiwania dowodów w postępowaniu administracyjnym a ochroną prywatności i tajemnicy spowiedzi. Duchowni jako osoby pełniące szczególną rolę w życiu religijnym, są zobowiązani do zachowania tajemnicy w zakresie informacji otrzymanych podczas spowiedzi. Jednocześnie, jeśli informacje te nie wynikają z aktu spowiedzi, to mogą być wykorzystane jako dowód – co ma na celu nie tylko wspieranie efektywności postępowania, ale też poszanowanie granic wynikających z tajemnicy duszpasterskiej (Król 2018, s. 130-132).

Art. 25 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, określa iż „władze publiczne w Rzeczypospolitej Polskiej zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym”, a także „stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego”.

Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w RP precyzuje, jak wygląda pozycja ustrojowa Kościoła w Polsce. Zgodnie z art. 2 Ustawy podkreślona została suwerenność Kościoła Katolickiego, stwierdzając, że „Kościół rządzi się w swych sprawach własnym prawem, swobodnie wykonuje władzę duchowną i jurysdykcyjną oraz zarządza swoimi sprawami”.

Art. 91 ust. 2 Konstytucji RP stanowi, że umowy międzynarodowe ratyfikowane przez Polskę, w tym Konkordat, mają nadrzędność nad ustawami, przez co rozumieć należy, iż każda ustawa sprzeczna z postanowieniami Konkordatu powinna być albo nowelizowana, albo interpretowana w sposób zgodny z umową międzynarodową. W przypadku zaistnienia sprzeczności, Konkordat ma pierwszeństwo, co wymusza na organach ustawodawczych dostosowanie prawa krajowego do zobowiązań międzynarodowych. Zanim Konkordat zostanie zastosowany w praktyce, należy podjąć próbę harmonizacji norm krajowych z postanowieniami umowy. Można to osiągnąć poprzez nowelizację ustaw lub przez wykładnię przepisów ustawy w duchu zgodnym z Konkordatem, co ma na celu uniknięcie konfliktu między prawem krajowym a międzynarodowym zobowiązaniem Polski. Ocena realizacji konkordatu w krajowym porządku prawnym winna uwzględniać dwa aspekty pozytywny oraz negatywny. Aspekt pozytywny, który polega na inkorporacji norm prawa konkordatowego do systemu prawa krajowego, gdyby zaistniała między nimi sprzeczność, zgodnie z wymienioną wyżej

zasadą zawartą w art. 91 ust. 2 oraz na obowiązku przestrzegania ich w praktyce. Obejmuje obowiązek dostosowania norm krajowych do standardów wynikających z umowy międzynarodowej oraz ich przestrzeganie w praktyce. Aspekt negatywny zakazuje podejmowania przez organy władzy państwowej oraz kościelnej działań sprzecznych z gwarancjami zawartymi w Konkordacie. Dotyczy to nie tylko aktów stanowionych przez organy władzy, ale również czynności podejmowanych przez osoby prywatne, które mogłyby naruszać te gwarancje (Piechowicz online: s. 890-891).

W prawie kanonicznym małżeństwo charakteryzuje się nierozzerwalnością, co jest jednym z jego podstawowych przymiotów, ujętym w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Oznacza to, że związek małżeński, zawarty zgodnie z zasadami Kościoła, jest trwały i niepodzielny, co podkreśla świętość i trwałość relacji między małżonkami. W polskim systemie prawnym związek kobiety i mężczyzny posiada szczególnie wysoką rangę. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, umieszczając instytucje małżeństwa i rodziny wysoko w hierarchii wartości, co reguluje art. 18 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, który przyznaje im ochronę i opiekę państwa. Oznacza to, że państwo nie tylko uznaje te wartości, ale także podejmuje działania mające na celu ich wspieranie i zabezpieczenie przed działaniami, które mogłyby je osłabić. Zarówno Kościół, jak i państwo widzą małżeństwo oraz rodzinę jako kluczowe dla budowy stabilnego społeczeństwa. Podczas gdy Kościół akcentuje duchowy i nierozzerwalny charakter związku małżeńskiego, prawo państwowe podkreśla społeczno-prawne aspekty tych instytucji, nadając im szczególną ochronę prawną. Ta współpraca i wzajemne uznanie pokazują, że pomimo odmiennych systemów normatywnych, obie strony uznają małżeństwo i rodzinę za fundament dla dobra jednostki i całego społeczeństwa (Włodarczyk- Czech 2023, s. 178-180).

ZAKOŃCZENIE

Stosunki między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską w postępowaniu administracyjnym opierają się na zasadzie współdziałania, ustalonej przez Konkordat z 1993 r. Umowa ta gwarantuje, że obie strony – państwo i Kościół – działają według swoich własnych norm, zachowując autonomię i niezależność. W praktyce oznacza to konieczność uwzględnienia zarówno przepisów prawa państwowego, jak i norm prawa kanonicznego, szczególnie w zakresie procedur administracyjnych, gdzie kluczowe jest rzetelne ustalanie prawdy materialnej przez dowody i zeznania świadków.

Konkordat, będący umową międzynarodową, ma nadrzędność nad ustawami krajowymi, co wymusza dostosowanie norm prawnych Polski do jego postanowień oraz zakazuje działań sprzecznych z jego gwarancjami, zarówno ze strony organów państwowych, jak i kościelnych. Status prawny osób duchownych wynika z wewnętrznych regulacji kościołów, a jednocześnie duchowni jako obywatele korzystają z pełni praw konstytucyjnych – z zastrzeżeniem ochrony tajemnicy spowiedzi.

Przeprowadzone badanie miało na celu ukazanie stosunków prawnych między Polską a Stolicą Apostolską, odnosząc się do małżeństwa zarówno Kościół jak i Państwo obdarzyły szczególną ochroną tą instytucję, taktując ją jako fundamentalną podstawę porządku społecznego. Konstytucja RP przyznaje instytucjom małżeństwa i rodziny szczególną ochronę, co podkreśla ich kluczową rolę w budowaniu dobra wspólnego, mimo różnic w zakresie norm prawnych obowiązujących w porządku państwowym i kościelnym.

Kwasze kolizji prawa kanonicznego z prawem krajowym uregulowane są jak wszelkie inne kolizje, które mogłyby zaistnieć w stosunku do innych umów międzynarodowych, których Polska jest stroną. Sposobem ich rozwiązania jest uznanie nadrzędności prawa kanonicznego nad prawem krajowym, co jest skutkiem dobrowolnego podpisania przez Polskę Konkordatu, akceptując jego postanowienia i tworzącą się hierarchię w porządku prawnym.

Ograniczenia powstałe w toku tworzenia powyższej analizy wynikały z niewielkiej zasobności materiałów badawczych, w szczególności dotyczących praktycznych aspektów stosunków prawnych między Rzeczpospolitą Polską a Stolicą Apostolską w toku postępowania administracyjnego oraz odpowiedzialności osób duchownych. Problem ten wynika z ograniczonego dostępu do dokumentacji urzędowej, zawierającej szczegóły współpracy organów administracji publicznej z instytucjami Kościoła katolickiego, a także z relatywnie niewielkiego dorobku doktryny i orzecznictwa w tej wąskiej dziedzinie. W tej konsekwencji analiza musiała w dużej mierze opierać się na źródłach o charakterze ogólnym lub teoretycznym, co mogło wpłynąć na ograniczenie szczegółowości niektórych ustaleń oraz wymaga dalszych badań, opartych na szerszym materiale empirycznym i źródłowym.

BIBLIOGRAFIA

Akty prawne

- Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318.
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, Dz.U. 1960 nr 30 poz. 168.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1989 nr 29 poz. 154.
- Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa, Dz.U. 1997 nr 137 poz. 926.
- Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 czerwca 2023 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy - Prawo o aktach stanu cywilnego, Dz.U. 2023 poz. 1378.

Literatura

- Grabowski M.
- 2018 *Prawne aspekty działalności publicznej duchownych*, Studia Prawa Wyznaniowego, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin
- Kamiński R.
- 2023 *Problematyka współdziałania między Państwem i Kościołem w zakresie prawa procesowego w świetle art. 1 i 5 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich XXXIII Nr 36, Lublin
- Król M.
- 2018 *Niemożliwość bycia świadkiem w postępowaniu administracyjnym przez duchownego katolickiego w świetle Kodeksu Postępowania Administracyjnego i Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Acta Iuris Stetinensis, Szczecin

Mezglewski A.

2001 *Pojęcie “duchownego” w przepisach prawa polskiego o zawieraniu małżeństwa*, Studia z Prawa Wyznaniowego Tom II, Lublin

Nowak I.

2021 *Duchowni prawnie uznanych wyznań jako świadkowie w postępowaniu podatkowym*, Uniwersytet Łódzki, Prawo Budżetowe Państwa i Samorządu, Łódź

Włodarczyk – Czech E.,

2023 *Wpływ konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską z 1993 roku na nowelizację Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z 1964 roku*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 4052 PRAWO CCCXXXVI, Wrocław

Netografia

Piechowicz J.,

Konkordat a Konstytucja RP, s. 890-891, źródło: <https://wspia.eu/media/qdsjyid-n/81-piechowicz-joanna> (dostęp: 31.03.2025 r.).

LEGAL RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF POLAND AND THE HOLY SEE IN THE COURSE OF ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS AND THE RESPONSIBILITY OF A CLERIC

Abstract: The article analyzes the legal relations between the Republic of Poland and the Holy See in the context of administrative proceedings, based on the principles of cooperation set out in the 1993 Concordat. This agreement establishes that the state and the Church act autonomously in their spheres – the state observes national law, while the Church uses canon law – while cooperating for the common good. The analysis covers, among others, the principles of administrative proceedings, including the role and obligations of witnesses, who must have the appropriate knowledge to determine the factual circumstances of the case. The legal status of clergy is also discussed, emphasizing their equal rights as citizens, subject to the protection of the seal of confession. Additionally, the article addresses the issue of the supremacy of the Concordat over national laws, which requires the harmonization of legal norms in the event of conflicts and prohibits actions contrary to the guarantees of the agreement. In the context of social values, the article presents a common approach of the state and the Church to the institution of marriage and family, which are the foundation of a stable society.

Keywords: Concordat, administrative procedure, spiritual, canon law, marriage

The background is a dark blue grid of squares. Overlaid on this grid are various geometric elements: straight lines of different colors (yellow, orange, white, light blue, and grey) and curved lines (arcs and quarter-circles) in the same color palette. These elements are scattered across the grid, some forming larger shapes like rectangles or L-shapes, while others are just segments. The overall effect is a complex, abstract geometric pattern.

ISBN: 978-83-68410-37-2